

samk

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

SARAH AHOLA & NIINA NORDLING

**Koulun ja lastensuojelun
ammattilaisten toiminta kouluun
kiinnittymättömien lastensuojelun
avohuollon asiakkaiden kanssa**

SOSIAALIALAN KOULUTUSOHJELMA
2021

Tekijät Nordling, Niina Ahola, Sarah	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Toukokuu 2021
	Sivumäärä 54	Julkaisun kieli Suomi
Julkaisun nimi Koulun ja lastensuojelun ammattilaisten toiminta kouluun kiinnittymättömien lastensuojelun avohuollon asiakkaiden kanssa		
Tutkinto-ohjelma Sosiaali-alan koulutusohjelma		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyössä tutkittiin lastensuojelun avohuollon ja koulun ammattilaisten toimintaa kouluun kiinnittymättömien oppilaiden kanssa Satakunnassa. Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena, joka kohdennettiin Satakunnan alueen rehtoreille, koulun johtajille, kuraattoreille ja lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöille. Tavoitteena oli tutkia mistä kouluun kiinnittymättömyys johtuu, sekä milloin ja miten siihen puututaan.</p> <p>Opinnäytetyö tehtiin Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikölle TOP-hanketta varten. TOP-hankkeessa on Satakunnan lisäksi mukana Pirkanmaan ja Varsinais-Suomen maakunnat.</p> <p>Tulosten mukaan poissaoloihin puuttuminen on hyvin tapauskohtaista ja eri ammattilaisten huoli poissaoloista herää erilaisista syistä ja erilaisissa vaiheissa. Myös poissaoloihin puuttumiseen on olemassa erilaisia toimintatapoja ja menetelmiä, eikä valtakunnallista, yhteistä toimintatapaa ole luotu. Tulosten mukaan jokaisessa Satakunnan koulussa pyritään vaikuttamaan kouluun kiinnittymättömyyteen. Vastausten perusteella tyypillisin syy poissaololle on sekaisin oleva vuorokausirytm.</p>		
<p><u>Asiasanat</u> Lastensuojelu, avohuolto, koulu, moniammatillisuus, syrjäytyminen</p>		

Authors Nordling, Niina Ahola, Sarah	Type of Publication Bachelor's thesis	Date May 2021
	Number of pages 54	Language of publication: Finnish
Title of publication School professional's and child protection professional's activity with child protection open care clients who are unattached to school		
Degree program Bachelor of social services		
Abstract <p>In this thesis was examined the phenomenon of school absence among child protection open care clients in Satakunta. Research was carried out with a qualitative research that was allocated to all head teachers, school leaders, school welfare officers and child protection open care social workers in Satakunta. The goal was to investigate the reasons to school absence and how and when professionals step in.</p> <p>This thesis was made for development organization of child protection in Satakunta to use it in TOP-hanke. Satakunta, Pirkanmaa and Varsinais-Suomi are all together involved in TOP-hanke.</p> <p>According to results, stepping in by professionals to school absence is based on one-to-one work. Also wakening up to worry happens in different phases and about different reasons. There are many different ways in Satakunta to step in to school absence and there is no national way to step in. According to results, professionals in every school of Satakunta tries to affect on school absence and its reasons. The most typical reason of school absence is mixed circadian rhythm.</p>		
<u>Key words</u> Child protection, open care, school, multiprofessionality, social exclusion		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 KOULU	7
2.1 Oppivelvollisuus	7
2.2 Oppilashuolto	8
2.3 Koulukuraattorin työ osana oppilashuoltoa.....	10
2.4 Koulunkäyntihaluttomuus	11
2.5 Koulupudokkuus.....	13
2.6 Syrjäytyminen.....	14
2.7 Vaativan erityisen tuen verkoston kartoitus koulua käymättömyydestä Suomessa	15
3 LASTENSUOJELU	16
3.1 Lastensuojelun kehitys Suomen historiassa.....	16
3.2 Lapsen edun taustalla oleva lainsäädäntö	17
3.3 Lastensuojelun avohuollon tukitoimet.....	19
3.4 Lastensuojelun avohuollon toimet koulunkäynnin tukemisessä.....	20
4 MONIAMMATILLINEN TYÖ.....	21
4.1 Moniammatillisen työn määrittelyä	21
4.2 Ennaltaehkäisevä moniammatillinen lasten suojelu	22
4.3 Moniammatillisuus koulussa.....	24
4.4 Moniammatillisuus lastensuojelun avohuollossa	25
5 TUTKIMUKSET.....	26
5.1 Opinnäytetyön tehtävä.....	26
5.2 Tutkimusten työelämäyhteys	26
5.3 Tutkimusmenetelmä	27
5.4 Tutkimusten kohderyhmän rajaus	28
5.5 Tutkimusten laatiminen.....	29
5.6 Tutkimusten toteutus	30
5.7 Tutkimuksen tulokset Satakunnan alueen lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöille kohdistetusta kyselystä	30
5.7.1 Koulupoissaoloihin puuttuminen lastensuojelun avohuollossa.....	31
5.7.2 Sosiaalityöntekijöiden resurssit koulupoissaoloihin puuttumiseen	34
5.8 Tutkimuksen tulokset Satakunnan alueen koulujen johdolle ja kuraattoreille kohdistetusta kyselystä	35
5.8.1 Koulupoissaoloihin puuttuminen koulussa	36
5.8.2 Koulupoissaoloista heräävä huoli	38

5.8.3 Lastensuojelun avohuollon asiakkaiden koulupoissaolojen syyt ja niihin puuttuminen koulun toimesta.....	39
5.9 Johtopäätökset lastensuojelusta	41
5.10 Johtopäätökset koulusta.....	42
5.11 Johtopäätösten yhteenveto	43
6 POHDINTA	44
LÄHTEET	
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön tehtävänä oli tehdä kouluun kiinnittymättömyyteen ja siihen puuttumiseen liittyvä alkukartoitus TOP -Tuki oikeasta paikasta -hankkeeseen. Hanke on alkuvaiheessa ja tällä parityönä tehtävällä kartoituksella selvitetään hankkeen etenemistä varten mistä kouluun kiinnittymättömyys johtuu sekä milloin ja miten siihen puututaan.

Kartoitus tehtiin kahdella erillisellä kyselyllä. Toinen kysely kohdennettiin koko Satakunnan alueen koulukuraattoreille, rehtoreille, koulun johtajille, toinen kysely lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöille. Hanketyöntekijän kanssa yhdessä rajasimme työn asiakaskohderyhmäksi Satakunnan alueen lastensuojelun avohuollon asiakkaat, jotka käyvät peruskoulun 1-9 luokkia.

Tässä työssä käytimme kohderyhmästä termiä kouluun kiinnittymätön oppilas. Kouluun kiinnittymättömyyden katsotaan olevan eräänlainen taustailmiö koulua käymättömyydelle ja ”kouluun kiinnittymätön oppilas” on myös terminä vähemmän leimaava ilmaisu, kuin koulua käymätön oppilas. Kaikki kouluun kiinnittymättömät oppilaat eivät välttämättä ole kokonaan koulua käymättömiä. Kun puhutaan kouluun kiinnittymättömistä, voidaan nähdä kyseessä oleva ryhmä ratkaisukeskeisemmin.

Meidän toiveenamme opinnäytetyön suhteen oli päästä kehittämään lastensuojelun ja koulun välistä yhteistyötä. Tämä aihe on ajankohtainen, koska kouluun kiinnittymättömyys on ongelmana kasvava. Vaarana on, että koronaviruksen aiheuttamat poikkeusolot kouluissa suurentavat kouluun kiinnittymättömyysongelmaa entisestään. Ammatillisen kehittymisen kannalta työmme tulee olemaan hyvin arvokasta, sillä toiveemme on valmistumisen jälkeen tehdä sosionomin töitä lastensuojelun ennaltaehkäiseviä palveluita kehittäen työpaikasta riippumatta. Tällaisen hankkeen kanssa yhteistyötä tehdessämme saamme tietoa palveluiden kehittämistarpeesta.

2 KOULU

2.1 Oppivelvollisuus

Suomessa oppivelvollisuus tuli kaikkia lapsia koskevana voimaan vuonna 1921. Tuolloin Suomi oli vielä köyhä maatalousyhteiskunta, jossa monet kansalaiset vastustivat yleistä oppivelvollisuutta. Ihmiset pelkäsivät sitä, kuinka paljon tästä seuraa kunnille maksettavaa ja kuinka se tulee heikentämään vanhempien kasvatusvastuuta. Kuitenkin halu saada jokaisesta lapsesta lähtökohdista huolimatta sivistynyt kansalainen oli suurempi. (Opetusalan ammattijärjestö, 2020.)

Vuoden 2019 hallitusohjelmassa on kirjattuna oppivelvollisuuden laajentaminen. Tällä uudistuksella tavoitellaan osaamis- ja koulutustason nousemista Suomessa, oppimiserojen kaventumista, koulutuksellisen yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon lisääntymistä. Myös työllisyysaste nousee oppivelvollisuuden laajentamisella. Laajennetun oppivelvollisuuden on tarkoitus tulla voimaan 1.8.2021 alkaen. Hallitusohjelmassa on lisäksi päätetty varmistaa, että jokainen peruskoulun päättävä suorittaa toisen asteen koulutuksen. Tämä aiotaan toteuttaa vahvistamalla ohjausta ja opiskeluhuollon palveluita. Tavoitteena on myös tukea peruskoulun mahdollisuuksia tarjota jokaiselle riittävät valmiudet suoriutua toisen asteen koulutuksesta. (Valtioneuvosto, 2020.)

Oppivelvollisuus on eduskunnan 15.12.2020 tekemän päätöksen mukaan voimassa 18 ikävuoteen asti, tai toisen asteen koulutuksen suorittamiseen asti, jos toisen asteen koulutus suoritetaan ennen, kuin nuori täyttää 18 vuotta. Uudistus tulee koskemaan ensimmäisen kerran keväällä 2021 peruskoulunsa päättäviä nuoria. (HE 173/2020, s. 84-85.)

Toisen asteen koulutuksessa olevilla on jatkossa maksuttoman kouluruuan lisäksi oikeus maksuttomiin oppivälineisiin ja yli 7 kilometrin koulumatkoihin. Esityksessä ehdotetaan myös, että perusopetuksen jälkeen suoritettava ammatillinen tutkinto tai lukiokoulutus ja sen päätteeksi suoritettava ylioppilastutkinto olisivat jatkossa täysin maksuttomia sen kalenterivuoden loppuun asti, jona opiskelija täyttää 20 vuotta. (HE 173/2020, s. 84-85.)

Uudistukset eivät vielä lue laissa. Kaikki vakituisesti Suomessa asuvat lapset ovat oppivelvollisia. Tällä hetkellä voimassa olevan lain puitteissa oppivelvollisuus alkaa lapsella sinä vuonna, kun hän täyttää seitsemän vuotta. Oppivelvollisuus jatkuu, kunnes oppivelvollisuus on saatu suoritettua tai sen alkamisesta on kulunut 10 vuotta. Perusopetuslain mukaan peruskoulutuksen järjestäjällä on velvollisuus seurata oppilaan poissaoloja ja ilmoittaa huoltajalle luvattomista poissaoloista. Lapsen huoltajalla on velvollisuus huolehtia siitä, että oppivelvollisuus tulee suoritettua. (Perusopetuslaki 628/1998, 25-26 §.)

Hallituksen lakiesityksessä eduskunnalle oppivelvollisuuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi ehdotetaan säädettäväksi uusi laki, johon koottaisiin oppivelvollisuutta koskevat säännökset. Laki olisi nimeltään oppivelvollisuuslaki. Oppivelvollisuuslaissa säädettäisiin oppivelvollisuuden alkamisesta ja päättymisestä, oppivelvollisuuden tavoitteista sekä koulutuksista, joissa oppivelvollisuutta voisi suorittaa. Oppivelvollisuuden alkamista ja päättymistä koskevat säännökset siirrettäisiin perusopetuslaista oppivelvollisuuslakiin. Aiempaan lakiin verrattuna oppivelvollisuuden alkamisajankohta säilyisi ennallaan ja ainoastaan päättymisajankohta muuttuisi. (HE 173/2020, s. 83.)

Perusopetuksen järjestäjälle tulisi uuden oppivelvollisuuslain mukaan velvollisuus huolehtia siitä, että oppilas hakeutuu ja pääsee toisen asteen koulutukseen. Tämän jälkeen vastuu nuoresta siirtyy toisen asteen koulutuksen järjestäjälle, jolle tulee velvollisuus huolehtia siitä, että nuori valmistuu toisen asteen koulutuksesta. (HE 173/2020, s. 84.)

2.2 Oppilashuolto

Oppilas- ja opiskelijahuoltoja määrittää pääasiassa oppilas- ja opiskelijahuoltolaki. Lain tarkoituksena on edistää yksilöllisesti oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvointia, terveyttä ja oppimista sekä osallisuutta. Lisäksi lailla varmistetaan oppilasyhteisön ja opiskeluympäristön hyvinvointia, terveellisyyttä ja turvallisuutta. Tämä käsittää esimerkiksi koulun rakennuksista huolehtimista ja esteettömyyttä. Tärkeää on myös kodin ja oppilaitoksen välinen yhteistyö. Opiskeluhoitopalveluiden tulee olla

yhdenvertaisia saatavuus ja laatu huomioiden. Varhainen tuki on oltava tarvittaessa saatavilla. Oppilashuoltotyö on toteutettava monialaisena yhteistyönä. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.)

Oppilashuolto on kansanopetuksen varhaisimmissa vaiheissa ollut lähinnä kouluterveydenhuoltoa ja koulunkäyntiin tarvittavien välineiden hankintaan kohdistunutta avustusten jakamista. Myöhemmin oppilashuoltoa alettiin kohdentaa psyykkisten, sosiaalisten ja oppimisvaikeuksien ehkäisyyn ja kuntoutukseen. Tämän hetken oppilashuolto painottaa voimakkaasti oppimis- ja koulunkäyntivaikeuksien ennaltaehkäisyä korjaavien toimenpiteiden lisäksi. Oppilashuoltotyötä suunnittelee, koordinoi ja ohjaa oppilashuoltoryhmä, mutta oppilashuoltotyö kuuluu kaikille koulussa työskenteleville. Oppilashuoltotyön tulee olla elämänasenne ja ajattelutapa, joka on mukana kaikessa toiminnassa. (Rönty & Rönty, 2012, s. 74-75.)

Oppilaalla on oikeus riittävään maksuttomaan oppilashuoltoon. Oppilashuolto on ensisijaisesti ennaltaehkäisevää koko koulu yhteisöä tukevaa, sekä yksilökohtaista oppilashuoltoa. Oppilas -ja opiskeluhuoltolaissa säädetään perusopetukseen liittyvästä oppilashuollosta ja siihen liittyvistä suunnitelmista. (Opetushallitus, 2014, s. 77.)

Kouluympäristön terveellisyys, turvallisuus ja esteettömyys ja näistä asioista huolehtiminen on osa yhteisöllistä oppilashuoltoa. Yhteisöllinen oppilashuolto on myös työkalu, jolla seurataan ja kehitetään koulu yhteisön ja oppilasryhmien hyvinvointia. Näiden toimintatapojen kehittämisen yhteistyössä on mukana oppilaiden ja huoltajien lisäksi laajasti monenlaisia ammattilaisia, viranomaisia ja toimijoita jotka edistävät lasten ja nuorten hyvinvointia. (Opetushallitus, 2014, s. 79.)

Yksilökohtainen oppilashuolto sisältää oppilaalle annettavia kouluterveydenhuollon palveluita, oppilashuollon psykologi- ja kuraattoripalveluja sekä yksittäistä oppilasta koskevaa monialaista oppilashuoltoa. Palveluiden tavoitteena ovat oppilaan varhaisen tuen turvaaminen ja ongelmien ehkäisy. Oppilaan kokonaisvaltainen tukeminen, niin kehityksen kuin terveyden, hyvinvoinnin ja oppimisen kannalta kuuluu yksilökohtaiseen oppilashuoltoon. (Opetushallitus, 2014, s. 79-80.)

2.3 Koulukuraattorin työ osana oppilashuoltoa

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaan kuraattorin tarjoama tuki on suunniteltu ongelmia ennaltaehkäiseväksi tueksi, jonka tarkoituksena on tukea sekä oppilaan että opiskelijayhteisön hyvinvointia mukaan lukien sosiaalisten ja psyykkisten valmiuksien tukemisen. Kuraattori tuo koulutyöhön monialaisen osaamisensa sosiaalityöstä ja palvelujärjestelmän tuntemisesta olemalla yhdistävä osa palveluketjua koulun ja sosiaalihuollon välillä. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.)

Lain mukaan kuraattorin tehtäviin kuuluu huolehtia koko koulu yhteisön hyvinvoinnista. Kuraattori voi toteuttaa tätä tekemällä itsensä helposti lähestyttäväksi, olemalla läsnä ja saatavilla sekä järjestämällä erilaisia yhteisiä tapahtumia tai oppitunteja, joissa käsitellään hyvinvointia koulussa sekä mielenterveyden edistämistä. Yksilön tasolla kuraattorin tehtävänä on tavata oppilasta kahden kesken ja tarjota keskusteluapua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tällä kuraattori pyrkii ehkäisemään ongelmien kasvua. Yksilötasolla kuraattori osallistuu myös oppilaan asioissa moniammatilliseen yhteistyöhön, joka voi olla palaverieja tai yhteydenpitoa eri ammattilaisten välillä ja tekee yhteistyötä oppilaan vanhempien kanssa. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.)

Tällä hetkellä voimassa oleva laki ei määrittele sitä, kuinka monta oppilasta tai toimipaikkaa kuraattorilla voi olla vastuullaan. Käytännössä yhdellä kuraattorilla on usein monta koulua ja useita satoja tai tuhansia oppilaita asiakkanaan, joille hänen pitäisi pystyä tarjoamaan lain määrittelemät ennaltaehkäisevät ja varhaisen tuen palvelut. Tästä johtuen kuraattorin resurssit riittävät lähinnä korjaavaan työhön, jota he joko tekevät itse, tai siirtävät asiakkaitaan tarpeen mukaan muiden palveluiden piiriin, kuten sosiaalihuoltoon, lastensuojeluun tai nuorisopsykiatrian palveluihin. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.)

Resurssien ollessa riittävät kuraattori voisi omalta osaltaan edistää kouluun kiinnittymistä havaitsemalla ajoissa pieniäkin haasteita kuten opiskelumotivaation puutosta oppilaissa, mielenterveyden heikkenemistä, kiusaamista, yksinäisyyttä, huonoa ilmapiiriä. Tärkeää olisi myös neuropsykiatristen haasteiden havaitseminen ja niihin vastaaminen

yksilöllisten tarpeiden mukaan auttaen oppilasta tarvitsemansa tuen piiriin. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.)

2.4 Koulunkäyntihaluttomuus

Koulunkäyntihaluttomuus on lapsen tai nuoren vaikeutta tai itse valittua kieltäytymistä joko mennä kouluun tai pysyä siellä koko koulupäivän ajan. Sana koulunkäyntihaluttomuus pitää sisällään kaikenlaisen kouluun liittyvän välttelyn, myöhästelyt ja luvattomat poissaolot. Koulunkäyntihaluttomia lapsia ovat ne, jotka ovat poissa koulusta ja heidän lisäksi myös ne, jotka haluaisivat olla pois koulusta, mutta käyvät siellä vasten tahtoaan ja mahdollisesti suunnittelevat poissaoloa. (Soisalo, Kinnarinen, & Haarala, 2011, s. 3.)

Lukuvuoden 2019-2020 poissaolotilannetta on selvitetty VIP-verkoston Koulukäymättömyys Suomessa- tilannekartoituksella, jonka tulosten mukaan koulua käymättömien lasten ja nuorten määrä on kasvanut. Vähintään 4000 oppilaalla Suomen yläkouluissa on poissaolojen aiheuttamia haasteita, jotka edellyttävät kouluilta erityisjärjestelyjä. Koulua käymättömistä nuorista 45% ongelmalliset poissaolot ovat kestäneet koko yläkoulun ajan. (Määttä, Pelkonen, Lehtisare & Määttä 2020, s. 32-33.)

Koulunkäyntihaluttomuuteen ei ole taustalla yhtä ainoaa syytä, vaan taustalla on usein monenlaisia ongelmia. Keskeisiä syitä ongelmallisiin poissaoloihin koulujen henkilökunnan mukaan ovat psyykkiset oireet ja se, ettei koulu kiinnosta. Lisäksi muita syitä ovat perheolosuhteet, kiusaaminen ja somaattiset sairaudet. (Määttä, Pelkonen, Lehtisare & Määttä 2020, s. 33-35.)

Suurin osa koulua käymättömistä oppilaista saa erityistä tai tehostettua tukea koulunkäyntiinsä. (Määttä, Pelkonen, Lehtisare & Määttä 2020, s. 33-35.)

Eriyinen ja tehostettu tuki ovat kolmiportaisen tuen tasoja. Kolmiportainen tuki koulussa pyrkii havaitsemaan oppilaan tuen tarpeita mahdollisimman varhain. Yleinen tuki on matalin tuen muoto, joka on tarkoitettu jokaiselle oppilaalle. Jos yleinen tuki katsotaan oppilaalle riittämättömäksi, voidaan oppilas erillisellä päätöksellä siirtää tehostettuun tukeen. Tehostetussa tuessa oppilaalle tehdään oppimissuunnitelma, johon määritellään hänen tarvitsemansa ohjaus-

ja tukipalvelut, mahdolliset avustajapalvelut, osa-aikainen erityisopetus, tukiopetus, eriyttäminen ja apuvälineet. Tuen toteuttamisesta vastaa yhteistyössä oppilaan huoltajien kanssa luokanopettaja, aineenopettaja, erityisopettaja tai oppilaanohjaaja. Jos tehostettu tuki katsotaan riittämättömäksi oppilaalle, voidaan hänelle erillisellä päätöksellä myöntää erityinen tuki, joka on kolmiportaisen tuen korkein tukimuoto. Erityisessä tuessa oppilaalle tehdään henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS), johon määritellään erityisopetuksen määrä, avustajapalveluiden ja apuvälineiden tarve, ja se, toteutetaanko opetus lähikoulussa vai erityiskoulussa. (Perusopetuslaki 628/1998, 16-17 §.)

Koronavirustilanteen vaikutuksista koulunkäymättömyyteen ei vielä tässä vaiheessa ole kattavia selvityksiä. Koulunkäymättömyyden monenlaisista seurauksista yhtenä saattaa olla myös päihteiden käyttö ja toisena rikollisuus. Päihteiden käyttö voi lisäksi olla koulupoissaolojen syynä. Pitkällä aikavälillä koulupoissaolot suurentavat yhteiskunnalle koituvia kuluja. (Määttä, Pelkonen, Lehtisare & Määttä, 2020, s. 32-35.)

Yksi ilmenemismuoto koulua käymättömyydelle on eroahdistus. Eroahdistus oireilee niin lapsen ajatuksissa olevina erilaisina huolina, kuin somaattisina oireina, kuten päänsärkynä ja vatsaoireina. Eroahdistusta kokeva lapsi yrittää välttää poissaoloa vanhempansa läheisyydestä. Eroahdistusta on todettu suunnilleen yhtä paljon tytöillä kuin pojilla. (Soisalo, Kinnarinen & Haarala, 2011, s. 4.)

Koulufobiaa kärsivä lapsi kokee sanan merkityksen mukaisesti suurta ahdistusta ja pelkoa koulunkäyntiin liittyen. Lapsi saattaa kyllä haluta käydä koulussa, mutta fobiansa vuoksi ei kykene siihen, koska kokee sen liian traumaattiseksi. Lapsen poissaolot vaihtelevat muutamasta tunnista pidempiin jaksoihin, pahimmassa tapauksessa siihen, että lapsi kieltäytyy kouluun menosta kokonaan. Tämä on yleisintä 10-13-vuotiailla lapsilla. (Soisalo, Kinnarinen & Haarala, 2011, s. 5.)

Pinnaajat taas jättävät menemättä kouluun ilman sen suurempaa syytä. Heidän kohdallaan ei ole kyse emotionaalisista eikä psykologisista syistä. Usein pinnaajat kuitenkin pyrkivät salaamaan poissaolonsa vanhemmiltaan. (Soisalo, Kinnarinen & Haarala, 2011, s. 6.)

Sairasta esittävä lapsi taas tekeytyy kipeäksi, jotta saa oltua pois koulusta. Häntä kuitenkin yleisesti kiinnostaa muut asiat ja harrastukset koulun ulkopuolella. Kun lapsi valittaa fyysisiä oireita, pyrkii hän tällä päästä tekemään koulun sijaan jotain mielekkäämpää. Usein tällainen käytös oppilaalta on tietoista. (Soisalo, Kinnarinen & Haarala, 2011, s. 9.)

Myös kouluun liittyvät syyt saattavat johtaa koulusta poisjäämiseen. Tällaisia syitä voivat olla esimerkiksi isot luokat ja koulut, huono ilmapiiri koulussa tai luokassa, huonot suhteet opettajiin tai koulun muihin aikuisiin sekä toisaalta myös ajan viettäminen toisten pinnaajien seurassa. (Määttä, Pelkonen, Lehtisare & Määttä 2020, s. 8.)

2.5 Koulupudokkuus

Poissaoloilla on tyypillisesti vaikutusta oppimistuloksiin, mutta mahdollisesti myös aikuisuuden terveys-, työllistymis- ja talousongelmiin sekä koulupudokkuuteen lapsuudessa ja nuoruudessa. (Määttä, Pelkonen, Lehtisare & Määttä, 2020, s. 32). Tilastokeskuksen määritelmän mukaan koulupudokkaaksi katsotaan sellainen lapsi tai nuori, joka on keskeyttänyt koulunkäyntinsä kokonaan ennen oppivelvollisuuden suorittamista, tai hän ei ole suorittanut peruskoulun oppimäärää loppuun asti ennen oppivelvollisuutensa päättymistä. (Tilastokeskus, 2021.)

Tilastokeskuksella on taulukko koulupudokkaista lukuvuosien 1999/2000–2017/2018 välillä. Tänä aikana koulupudokkaiden prosentuaalinen määrä kaikkiin 9. luokkalaisiin verrattuna on noussut lukuvuoden 1999/2000 0.29 prosentista 0.75 prosenttiin lukuvuoteen 2017/2018 mennessä. Näiden vuosien aikana koulupudokkaiden prosentuaalinen määrä on pariin kertaan hieman laskenut tilapäisesti, mutta pääasiassa määrä on ollut kokoajan noususuuntainen. Tässä taulukossa koulupudokkaat on vielä jaettu oppivelvollisuutensa kokonaan laiminlyöneisiin ja ilman peruskoulun päättötodistusta eronneisiin. Ensin mainitut eivät ole osallistuneet lukukauden aikana ollenkaan perusopetukseen ja jälkimmäiset ovat ohittaneet oppivelvollisuusiän suorittamatta peruskoulun oppimäärää loppuun asti. (Tilastokeskus, 2021.)

2.6 Syrjäytyminen

Syrjäytyminen on usein monien asioiden tai niiden olemattomuuden summa. Kun on tutkittu nuorten syrjäytymistä, viitataan usein yhteiskunnallisten järjestelmien kuten koulutus- ja työmarkkinajärjestelmien ulkopuolelle jäämiseen. Koulujen kesken jäänti ja yleisesti matala kouluttautuminen, pitkäaikaistyöttömyys ja toimeentulo-ongelmat ovat usein syitä, jotka saattavat johtaa syrjäytymiseen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2020.)

Erinäiset elämänhallintaan ja terveyteen liittyvät asiat ovat myös suuressa osassa. Huono-osaisuuden kasautuessa ja tultua monimuotoisemmaksi alkaa se vaikuttamaan ihmisen mahdollisuuksiin hallita omaa elämäänsä, jolloin syrjäytyminen on uhkana.

Syrjäytyneiden ja syrjäytymisriskissä olevien nuorten määrästä on keskusteltu vuosien aikana paljon ja määrät vaihtelevat 14 000:n ja 100 000:n välillä. Lukujen suuri vaihtelevuus johtuu siitä, ettei syrjäytymiselle ole vakiintunutta määritelmää. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2020.)

Suurena huolena syrjäytymisen kannalta on koulutuksen vähyys tai sen puuttuminen. Heikosti suoritettu peruskoulu saattaa johtaa siihen, että toisen asteen koulutus jää käymättä. Tämä taas johtaa epävarmaan asemaan työelämässä. Useissa tutkimuksissa on käynyt ilmi, että pelkän peruskoulun suorittaneilla on havaittu enemmän terveyteen liittyviä ongelmia, etenkin psyykkisen terveyden kohdalla. Joillekin nuorille on kuitenkin itse valittua ja tarkoituksen mukaista, poistua yhteiskunnan valtakulttuurin määrittelemästä elämäntyylistä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2020.)

OECD on julkaissut raportin, jossa kerrotaan, että suomalaisista syrjäytyneistä nuorista suurimmalla osalla on muiden OECD-maiden syrjäytyneisiin nuoriin verrattuna enemmän taitavuutta ja pätevyyttä, johtuen Suomen hyvin laadukkaasta koulutusjärjestelmästä. Samassa raportissa todetaan, että sukupuoli ei merkittävästi vaikuta syrjäytymisen todennäköisyyteen, mutta sukupuoli vaikuttaa merkittävästi syrjäytymisen syihin. Jopa 50% syrjäytyneistä naisista kertoo suurimmaksi syyksi epäaktiivisuuteensa perheen ja siihen liittyvän hoidollisuuden, kun taas syrjäytyneistä miehistä 37% kertoo suurimman syyn olevan sairaus tai muu kyvyttömyys. Moneen muuhun OECD-maahan verrattuna Suomessa on huomattavasti huonompi tilanne

mielenterveysongelmien ja huumeiden käytön suhteen syrjäytyneiden nuorten keskuudessa. (OECD Publishing 2019, s. 12-15.)

2.7 Vaativan erityisen tuen verkoston kartoitus koulua käymättömyydestä Suomessa

Opetus- ja kulttuuriministeriö on asettanut kehittämissuunnitelman vuosille 2015-2017, joka nosti loppuraportissaan esille vakavan huolensa vaativan erityisen tuen oppilaiden oikeudesta koulunkäyntiin. Tämän jälkeen alkoi Vaativan erityisen tuen verkoston toiminta keväällä 2018. Verkoston tavoitteena on uusien yhteistyön rakenteiden ja konkreettisten toimintamallien luominen sivistys-, sosiaali- ja terveystoimen välille. Vip-verkoston ohella toimintansa keväällä 2019 aloitti kolme kansallista teemaryhmää joiden tehtävänä oli perehtyä oman kohderyhmänsä koulunkäynnin haasteisiin ja koulunkäyntiä tukeviin tekijöihin. Nämä kolme teemaryhmää olivat, koulua käymättömien oppilaiden, sijoitettujen lasten sekä toiminta-alueittain järjestettävän opetuksen teemaryhmät. (Määttä, Pelkonen, Lehtisare & Määttä, 2020, s. 5.) Koulua käymättömien oppilaiden teemaryhmä tarvitsi lisätietoa valtakunnallisesta tilanteesta liittyen koulua käymättömyyteen, sillä aiempaa kartoitusmateriaalia ei ollut olemassa. Ilmiön yleisyydestä ei ollut saatavilla kansallista tietoa, ja lähes tulkoon kaikki tieto rajoittui oppilaiden omiin näkemyksiin kouluterveyskyselyissä. Huoli koulua käymättömyydestä on kuitenkin kasvanut vuosi vuodelta ja ollut ammattilaisten tiedossa. Kartoituksen tavoitteena oli saada koulun eri ammattilaisten näkökulma oppilaista, jotka ovat runsaasti poissa koulusta, sekä koulun keinoista näiden oppilaiden auttamiseen. (Määttä, Pelkonen, Lehtisare & Määttä 2020, s. 5.) Tämän kartoituksen raportista käy ilmi, että asia näyttäytyisi eri valossa, kun sitä selvitetäisiin useammalta eri tahon näkökulmasta, esimerkiksi oppilailta, vanhemmilta, lastensuojelun tai erikoissairaanhoidon toimijoilta. Näin ollen kokonaiskuvaa koulua käymättömyydestä ei vielä ole olemassa ja aihetta onkin syytä tutkia lisää monesta suunnasta. Kartoitusten avulla saadun tiedon pohjalta on tarkoitus kehittää toimintamalleja, jolla saataisiin ennaltaehkäisy toimimaan tehokkaammin ja koulua käymättömyyteen voitaisiin puuttua

mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Määttä, Pelkonen, Lehtisare & Määttä 2020, s. 5.)

3 LASTENSUOJELU

3.1 Lastensuojelun kehitys Suomen historiassa

Suomenmaan aikana 1800-luvulla köyhistä tai osattomista lapsista piti huolta parempiosaiset ja ne, joiden katsottiin olevan taloudellisesti kykeneväisiä huolehtimaan ylimääräisistä lapsista. Kodittomia lapsia myös huutokaupattiin reungeiksi heidän taloutensa ylläpitämiseksi. 1800-luvun loppupuolella lainsäädännöllä rajoitettiin alaikäisten lasten työskentelyä esimerkiksi kieltämällä yötyöt ja määrittelemällä enimmäisaikoja työpäivien pituudelle. Tuohon aikaan koululaitoksen kehittyminen vähensi lapsityövoiman käyttöä tehtaissa, mutta kaikilla ei kuitenkaan ollut varaa käydä koulua ja näin ollen lapset saattoivat pari vuotta kansakoulua käytyään päätyä töihin, rikollisuuteen tai kerjäämiseen. Työllistymiseen ilman koulutusta oli kuitenkin huomattavasti paremmat mahdollisuudet kuin nykypäivänä. Ensimmäiset valtiolliset kasvatustilat perustettiin pojille 1890 ja tytöille 1893. Ennen näitä laitoksia lastensuojelu toimi lähinnä vapaaehtoistyönä. Tavoitteena oli ehkäistä kerjäläisyyttä ja joutilaisuutta. (Ylikännö, 2018, s. 15-29.)

Oppivelvollisuuslaki säädettiin 1922 ja sen myötä myös kunnat velvoitettiin avustamaan vähävaraisten perheiden lasten koulunkäyntiä. Samana vuonna alkoi myös neuvolatoiminta. Kuntien huolehdittavaksi tulivat myös ne alle 16-vuotiaat, joilla ei ollut muuta huolenpitäjää. Ensisijaisesti kotia tarvitsevat lapset sijoitettiin kotihoitoon, mutta vuoteen 1946 mennessä jo noin 40% sijoitetuista lapsista asui Suomen 200 lastenkodissa. Toisen maailmasodan ajaksi lapsia suojeltiin lähettämällä heitä Ruotsiin siellä asuviin perheisiin. Ensimmäinen lastensuojelulaki tuli voimaan 1937. Sen jälkeen lain uudistukset ovat astuneet voimaan vuosina 1984 ja 2007. Lakia on muutettu osittain myös vuosina 2014 ja 2020. Uudistukset on tehty mm. lapsen

itseäänmääräämisoikeuden, lapsen edun huomioon ottamisen, varhaisen puuttumisen sekä viranomaisten välisen yhteistyön näkökulmista. (Ylikännö, 2018, s. 15-29.)

3.2 Lapsen edun taustalla oleva lainsäädäntö

20.11.1959 Yhdistyneet Kansakunnat julistivat lapsen oikeuksien sopimuksen, joka koskee myös Suomen valtiota. Lapsen oikeuksien sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita henkilöitä, syrjimättä heitä minkäänlaisten ominaisuuksien nojalla. Lapsen oikeuksien sopimuksessa sanotaan lapsen edusta esimerkiksi seuraavaa: 3. artikla, sen 1. kohta: ”Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.” Sopimukseen on kirjattu myös vanhempien ensisijaisesta vastuusta lapsen kasvatuksessa ja kehityksessä, sekä valtion velvollisuudesta järjestää vanhemmille apua kasvatustehtävään. Lapsen edun on määrättävä myös vanhempien toimintaa. Sopimusvaltiot takaavat, ettei lasta eroteta vanhemmistaan heidän tahtonsa vastaisesti paitsi, jos sen katsotaan olevan lapsen edun mukaista. (LOS 3.-19. artiklat.)

Sopimusvaltioissa on tehtävä pakolliseksi ja maksuttomaksi perusasteen koulutus ja sen on oltava kaikkien saatavilla. Koulunkäynnin säännöllisyyden edistämiseksi ja koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseksi on myös ryhdyttävä toimenpiteisiin. Koska oppivelvollisuus koskee kaikkia Suomessa asuvia alle 18- vuotiaita lapsia, tulee koulun ja lastensuojelun ammattilaisten tehdä parhaansa tukeakseen oppivelvollisuuden täyttymistä. Käytännössä ammattilaiset hakevat ja kuljettavat koulua käymättömän lapsen tai nuoren kouluun, tilanteen niin vaatiessa. Puhumisella ja ohjauksella he yrittävät saada oppilaan ja heidän huoltajansa ymmärtämään oppivelvollisuuden merkitys ja myös koulun käymisen hyödyt lapsen elämässä ylipäätään. Tämä ohjaus voi toteutua lapsen oman sosiaaliohjaajan, sosiaalityöntekijän tai esimerkiksi ammatillisen tukihenkilön toimesta. (LOS 28. artikla.)

Lastensuojelu on yksinkertaisimmillaan lapsen terveyden ja kehityksen turvaamista. Lastensuojelu perustuu laissa määriteltyihin ja kansainvälisiin

sopimukseen lapsen oikeudesta turvalliseen ja tasapainoiseen kehitykseen. Lastensuojelu on institutionaalinen puuttumisen muoto, kun taas lasten suojelu on meidän jokaisen tehtävä. (Ylikännö, 2018, s. 9-10.)

Lapsen etua käsitellään Sosiaalihuoltolain 4§ asiakkaan etu ja 5§ lapsen etu. Myös näiden mukaan sosiaalihuollolla sen kaikissa toimielimissä tulee ottaa huomioon lapsen etu ja hänen oikeutensa esimerkiksi koulutukseen, kasvuun ja kehitykseen. Myös lapsi voi olla sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden asiakas. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 4-5§.)

Lastensuojelulain 4§ Lastensuojelun keskeiset periaatteet käsittelee sitä, mihin asioihin on kiinnitettävä huomiota, kun arvioidaan lapsen etua. Näissä kohdissa mainitaan mm. tasapainoinen kehitys ja taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Peruskoulun suorittaminen on lapsen edun mukaista, koska se osaltaan turvaa tulevaisuutta mahdollistaen jatkokoulutuksen, sitä kautta työllistymisen, itsenäistymisen ja sosiaaliset suhteet. Käytännössä koulunkäynnin turvaaminen toteutetaan lastensuojelussa jo palvelutarpeen arvioinnissa, joka on tehtävä jokaiselle lapselle, jolla on lastensuojelun tarve. Lastensuojelulla turvataan koulunkäynti, jos muiden tahojen puuttuminen tilanteeseen ei ole siihen riittänyt. Palvelutarpeen arviointia tehtäessä on mietittävä, miten eri lastensuojelun palveluiden avulla voidaan turvata lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. (Lastensuojelulaki 417/2007, 4§ & 26§.)

Lapsella on oikeus tulla kuulluksi kaikkia häntä koskevissa päätöksissä. Tämä oikeus on jokaisella lapsella ikään ja kehitystasoon katsomatta. Käytännössä mielipiteen kuulemista tulee kuitenkin soveltaa huomioiden lapsen ikä ja kehitystaso. Pienen lapsen mielipidettä selvitetään eri tavoin, kuin teini-ikäisen, eikä lasta saa keskustelussa johdatella vastaamaan tietyllä tavalla. Kun lapsen mielipidettä selvitetään, on otettava huomioon se, ettei lapsen ja vanhempien välille aiheudu tarpeetonta haittaa. Lapselle ei saa antaa hänen kehitystään vaarantavia tietoja mielipidettä selvittäessä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 20§.)

Joissain tapauksissa lapsen mielipiteen kuuleminen aiheuttaa huoltajien välillä ristiriitoja ja pelkoa siitä, mihin lapsen esille ottamat asiat johtavat lastensuojelussa. Tästä syystä onkin tärkeää tukea lasta kertomaan ongelmista luotettavalle aikuiselle, esimerkiksi opettajalle tai koulukuraattorille,

jotka voivat viedä asian hoitamista eteenpäin esimerkiksi lastensuojeluun. Riskinä on, että lapsetkin tiedostavat lastensuojelun mahdolliset interventiot ja sen johdosta seuraavat toimenpiteet sekä huoltajiensa reaktiot niihin, ja näin ollen jättävät kertomatta ongelmistaan kodin ulkopuolelle. Tämä korostaa moniammatillisen tiedonkulun tärkeyttä ja tiivistä yhteistyötä ammattilaisten välillä. Avointa keskustelua tarvitaan myös ammattilaisten ja huoltajien välillä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 20§.)

3.3 Lastensuojelun avohuollon tukitoimet

Sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden lisäksi lastensuojelun asiakkuudessa olevalle perheelle on järjestettävä lastensuojelun avohuollon tukitoimia. Kun tieto lastensuojelun tarpeesta on todettu, on kunnan lastensuojelun vastaavalla toimielimellä välitön vastuu ryhtyä avohuollon tukitoimiin. Lastensuojelun avohuollon tukitoimien tarkoitus on antaa tukea lapsen kasvatukseen tukemiseen, kasvuolojen turvaamiseen ja vanhemmuuden vahvistamiseen. Näillä kaikilla tukitoimilla voidaan vaikuttaa tarvittaessa lapsen koulunkäynnin tukemiseen. Tarkoitus on päästä puuttumaan mahdollisiin epäkohtiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta perhe saadaan pidettyä yhdessä. Näillä toimilla pyritään välttämään lapsen huostaanotto ja sijoittaminen kodin ulkopuolelle. (Räty, 2019, s. 315-325.)

Lasta tuetaan koulunkäynnissä, ammatin, asunnon ja työn hankinnassa. Tukea annetaan harrastuksiin, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen sekä muihin henkilökohtaisiin tarpeisiin. On tarjottava lapsen kuntoutumista tukevia hoito- ja terapiapalveluja. On mahdollista saada tehostettua perhetyötä ja perhekuntoutusta, sekä useita muita lasta ja hänen perhettään tukevia palveluita ja tukitoimia. (Räty, 2019, s. 315-325.)

Perheelle tarjottavia palveluja ongelmatilanteiden ratkaisemiseksi voivat olla esimerkiksi sosiaalityön neuvonta – ja ohjauspalvelut, erilaiset ryhmäkonsultaatiot tai vertaisryhmät. Lapsen tukeminen taloudellisesti ja muulla tavalla sisältää mahdollisuuden järjestää ja antaa lapselle eri elämäntilanteissa tarvittavaa tukea, joka positiivisesti vaikuttaa lapsen ja hänen perheensä ongelmiin. Lapsen tarvitsemat hoito – ja terapiamuodot voivat olla

saatavilla olevia perheneuvolan palveluja, lasta kuntouttavaa lyhytaikaista hoitoa, päihdepalveluita tai koulunkäyntiin liittyviä oppimista tukevia palveluita oppilashuollon palveluiden avulla. Perhetyöllä tarkoitetaan asiakkaan kotona tehtävää työtä, joka voi olla keskusteluapua tai opastusta ja tukea erilaisissa arjen toiminnoissa. Perhekuntoutus tapahtuu kuntouttavana hoitona esimerkiksi lastenkodissa, päihdehuollon hoitolaitoksessa tai perhekuntoutusyksiköissä. Perhekuntoutuksen tarkoitus on tarjota tukea perheille, joiden tilanne on erittäin haastava ja joille kotiin tehtävä tehostettu perhetyö ei ole mahdollista. (Räty, 2019, s. 315-325.)

Lastensuojelun avohuollon tukitoimien tarkoitus on järjestää riittävät tukitoimet asiakkaalle käyttäen mahdollisimman lieviä toimenpiteitä. Tarkoitus on aina saada perhe pysymään yhdessä mahdollisuuksien mukaan. Avohuollon tukitoimia käytetään niin laajasti, kuin tarpeellista. Näillä toimin pyritään ehkäisemään huostaanoton tai kodin ulkopuolisen sijoituksen tarve. (Taskinen, 2010, s. 64.)

3.4 Lastensuojelun avohuollon toimet koulunkäynnin tukemisessä

Asiakassuunnitelma tulee tehdä huolellisesti huoltajien ja muiden ammattilaisten kesken yhteistyössä. Esimerkiksi, jos lastensuojelun avohuollon asiakkaalla on haasteita koulun käynnissä voi hänen oma sosiaalityöntekijänsä tai sosiaaliohjaajansa mennä kotiin aamutoimiin mukaan ja saada hänet avustetutua kouluun. Tämä ja muut tukitoimet tulee tulla asiakassuunnitelmassa ilmi mahdollisimman konkreettisesti, jotta niiden toteutumista ja vaikutuksia voidaan seurata. (Taskinen, 2010, s. 64.)

Lastensuojelun avohuollon työntekijät toimivat osana moniammatillista ryhmää asiakkaan koulun käynnin tukemisessä. Tämä tarkoittaisi toimivaa tiedonkulkua koulun, perheen ja avohuollon välillä. Ongelmana on, että usein koululla on liian vähän tietoa oppilaan realistisesta tilanteesta ja mahdollisista käytössä olevista tukitoimista. Esimerkiksi, jos lapsi sijoitetaan kiireellisesti pois perheensä luota olisi lapsen koulun käynnin tukemisen kannalta tärkeää, että opettajalle menisi asiasta tieto. Opettajan olisi näin helpompi kohdata oppilas tilanteen vaatimalla tavalla. Tämä voisi lisätä opettajan ja oppilaan

välistä luottamusta. Koulun käynnin jatkuminen normaalisti tilanteesta huolimatta tukee lapsen turvallisuuden tunnetta. (Taskinen, 2010, s. 40-41.) Ammattilaisten tulisi turvata lapsen koulunkäynti tilanteiden vaatimalla tavalla. Toisen kohdalla tämä voi tarkoittaa kotoa aamulla hakemista ja kouluun vientiä, toiselle keskusteluapua, kolmannelle arjen strukturoinnin opettelua. Nämä vaativat resursseja lastensuojelun avohuollon työntekijöiltä, sekä sitoutumista pitkäjänteiseen työskentelyyn yksittäisen oppilaan kanssa. Esimerkiksi oppilaan tilanne voi vaatia päivittäistä kuljetusta koulumatkoille usean viikon ajan, jotta oppilaan omatoiminen kouluun lähteminen alkaa sujua. Joskus käy niin, että lapsen luottamus syntyy vain yksittäisen työntekijän kanssa ja näin ollen juuri tällä työntekijällä pitäisi olla aikaa tarjota lapselle hänen tarvitsemaansa tukea. (Lastensuojelulaki 417/2007, 4§.)

4 MONIAMMATILLINEN TYÖ

4.1 Moniammatillisen työn määrittelyä

Moniammatillinen työ on tiimissä tapahtuvaa, asiakaslähtöistä ja yhteisöllistä asiantuntijatyötä. Yleisesti moniammatillisuudella tarkoitetaan eri ammattiryhmiin kuuluvien asiantuntijoiden työskentelyä yhdessä siten, että valta, tieto ja osaaminen jaetaan. Moniammatillisen työn kautta yhteistyöhön tulee mukaan useita eri alojen osaajia ja heidän näkemyksiään. Tärkeintä tässä yhteistyössä on se, kuinka koota kaikki mahdollinen tieto ja osaaminen yhteen, jotta asiakkaasta saadaan mahdollisimman kokonaisvaltainen käsitys. (Isoherranen, 2005, s. 33.)

Kun moniammatillinen tiimi toimii, on siitä hyötyä niin työntekijöille, kuin asiakkaalle. Toimiva ja pätevistä ammattilaisista koostuva tiimi osaa hyödyntää toinen toistensa osaamista. (Helin, 2016, s. 27.)

Moniammatillisessa työssä haasteena saattaa toisinaan olla tieto siitä, mitkä asiat ovat konkreettisesti kenenkin vastuulla. Tiimistä on osattava rajata sopivan pieni, jotta jokaiselle on selkeää oma vastuualueensa ja päämäärä

pysyy yhteisenä helpommin. Tämä helpottaa tilannetta myös asiakkaan kannalta, ja hän saa apua mahdollisimman nopeasti ja helposti. Joskus ongelmana tiimin pitämiseksi sopivan kokoisena on lainsäädäntö, jonka kautta työntekijöitä kasaantuu väkisin. Haasteellista on tiedon kulkeminen organisaatioiden välillä ja tähän tarvittaisiin lainsäädännöllisiä toimenpiteitä, joilla helpottaa moniammatillista yhteistyötä. Vaihtuvuus työntekijöiden kesken on myös suurta ja aiheuttaa vaikeuksia tiedonkululle. Työntekijän vaihtuessa olisikin äärimmäisen tärkeää varmistaa, että kaikki mahdollinen asiakkaaseen vaikuttava tieto siirtyy uudelle työntekijälle. (Isoherranen, 2012, s. 66-67.)

4.2 Ennaltaehkäisevä moniammatillinen lasten suojelu

Lasten suojelemiseen on velvollisuus myös muilla tahoilla, kuin sosiaalitoimella ja lastensuojelulla. Velvollisia tahoja on useita, mutta tässä työssä avataan näistä päivähoiton, koulun ja neuvolan vaikutusmahdollisuuksia lapsen tasapainoiseen kehitykseen. Näillä tahoilla on laajimmille ulottuvat mahdollisuudet vaikuttaa kouluun kiinnittymiseen. (Taskinen, 2010, s. 40.)

Päivähoito ja koulu tavoittavat lähes kaikki suomalaiset lapset, ja siellä vietetään iso osa arjesta. Parasta ja tehokkainta ongelmien ennaltaehkäisy on, kun sen eteen tehdään töitä jo vauva- ja pikkulapsiarjesta alkaen. Ongelmien ennaltaehkäisy ruohonjuuritasolla on päiväkodissa sitä, että toteutetaan lasten tavallista, turvallista ja ennakoitavaa arkea, jossa tuetaan lapsen minäkuvaa, toisten kunnioittamista ja rakkaudella toteutettavia rajoja, perustarpeiden täyttämistä unohtamatta. Lapsen turvallisuuden tunnetta kasvattaa jo se, että hän saa tasapainoisen, terveellisen ravinnon, säännöllisen levon sekä riittävän paljon turvaa ja syliä. Monesti nämä asiat nähdään hyvinvointivaltiossamme itsestään selvänä ja lasten suojelun näkökulma voi hämärtyä työstä. Se tulisi kuitenkin aina pitää mielessä etenkin siitä syystä, että jos ongelmia alkaa ilmetä, niihin päästään puuttumaan varhaisessa vaiheessa. (Taskinen, 2010, s. 40.)

Jo päivähoitossa voidaan, ja kuuluukin, tarkastella myös koulussa tarvittavia taitoja, ja tarvittaessa lisätä tukea näiden taitojen kehittämiseen. Koulussa

tarvitaan vähintäänkin keskittymiskykyä, matemaattisia ja kielellisiä valmiuksia sekä kaveritaitoja. Näiden taitojen oikeanlainen kehittyminen varhaiskasvatuksen ja kouluvuosien aikana ehkäisee todennäköisesti koulupudokkuutta ja jopa syrjäytymistä. (Taskinen, 2010, s. 40.)

Ennaltaehkäisevä moniammatillinen lasten suojelu on siis parhaimmillaan sitä, että päivähoiton ammattilaiset ottavat pienistäkin heränneistä huolista yhteyttä vanhempien lisäksi ja luvalla muiden alojen ammattilaisiin, kuten neuvolaan, perheneuvolaan, koulupsykologille, puheterapeutille, toimintaterapeutille, neuropsykiatriselle valmentajalle. Nämä kaikki palveluntarjoajat tarjoavat matalan kynnyksen tukea ja apua asiakkailleen. Toimiva lasten suojelu on myös sellaista pitkäjänteistä työtä, jossa moniammatillista yhteistyötä jatketaan ja pidetään yllä riittävän kauan, ja tarvittaessa otetaan mukaan uusia ammattilaisia. Jos päivähoitossa havaitaan lapsen kohdalla minkäänlaisia haasteita, tulisi ennaltaehkäisevän työn nojalla tiedottaa myös tulevan koulun työntekijöitä, kuten opettajaa ja kuraattoria etukäteen havaituista haasteista, jotta he voivat ryhtyä tukitoimiin jo koulun alkaessa. Tiedonkulku on hyvin merkittävässä osassa siinä, että lapsen koulun alku sujuu saumattomasti ja niin, että lapsella on koulussa alusta asti turvallinen ja huomioitu olo. (Taskinen, 2010, s. 40-41.)

Neuvolassa tehtävä työ on erittäin tärkeässä osassa lasten moniammatillista suojelua. Neuvolassa havaittuihin ongelmiin pystytään puuttumaan jopa ennen lapsen syntymää, jos esimerkiksi vanhemmuudessa tai vanhempien mielenterveydessä havaitaan haasteita tai niiden ennusteita. Vanhempia voidaan ohjata esimerkiksi psykiatrisen sairaanhoitajan luo, perheneuvolaan tai pikkulapsityöryhmään, jotka myös tarjoavat ennaltaehkäisevää tukea. Joissain tapauksissa voidaan tarvita päihdepalveluita. Päihdepalveluissa tarjotaan moniammatillista tukea niin ennaltaehkäisevästi kuin korjaavastikin. Neuvolassa voidaan puuttua ongelmiin ennaltaehkäisevästi myös lapsen syntymän jälkeen. Lapsi voidaan tarvittaessa ohjata neuvolasta esimerkiksi perheneuvolaan, puhe- tai toimintaterapiaan, lastenpsykiatrilille tai lastenneurologille. Tässä kohtaa tiedonkulun jatkuminen on hyvin tärkeää, jottei moniammatillinen työ katkea pelkkään asiakkaan pallotteluun ammattilaiselta toiselle, vailla yhdessä tehtävää kokonaisvaltaista asiakastyötä. (Taskinen, 2010, s. 39.)

4.3 Moniammatillisuus koulussa

Koulussa tehtävä moniammatillinen työ on tärkeää kouluun kiinnittymättömyyden ja syrjäytymisen ehkäisyssä. Koulun tehtävänä on puuttua nähtävillä oleviin ongelmiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Koulussa oppilaan oma opettaja on se, joka luultavimmin ensimmäisenä huolen huomaa ja hänen tehtävänsä on tarttua tilanteeseen sen vaatimalla tavalla. Opettajan ja koulukuraattorin välinen yhteistyö on tärkeä osa tätä kokonaisuutta. Toisissa kouluissa toimii nykyään kuraattorin lisäksi myös koulusosionomeja ja koulun perhetyöntekijöitä. Nämä uudet ammattilaiset osana kouluverkostoa ovat tärkeä osa kouluun kiinnittymättömyyteen puuttumista mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 22-3§.)

Koulun ja perheen välinen yhteistyö on oltava saumatonta ja rehellistä. Ongelmiin puuttuminen varhaisessa vaiheessa ja perheen kanssa tehtävä yhteistyö oppilaan asioissa on avainasemassa siihen, että asiat saadaan järjestymään mahdollisimman nopeasti, ennen tilanteen eskaloitumista. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 22-3§.)

Oppivelvollisuuden täytyminen on jokaisen koulua käyvän vastuu ja tästä on huolehtimassa suuri joukko ammattilaisia kouluverkostossa. Koulu tekee yhteistyötä oppilaan asioissa terveydenhuollon ja sosiaalitoimen kanssa monialaisesti. Jokaisen ammattilaisen tavoite on saada oppilaista yhteiskuntaan perinteisten normien mukaan integroituneita jäseniä. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 22-3§.)

Lastensuojelun avohuollon asiakkaiden kohdalla moniammatillinen työ koulussa on usein jo korjaavaa työtä, sillä jo lastensuojelun asiakkuus kertoo siitä, että ennaltaehkäisevä työ lapsen kohdalla ei ole ollut riittävää tai sitä ei ole ollut ja tukitoimia tarvitaan lastensuojelusta. Vaikka ennaltaehkäisevä työ olisikin ollut riittämätöntä, vielä lastensuojelun asiakkaankin kanssa yhteistyön tulisi olla saumatonta ja avointa niin muiden ammattilaisten, kuin peheenkin kanssa. Koulussa tulisi olla selkeä tieto lastensuojelun asiakkuudesta ja tukitoimista, joita lapsi saa. Jos opettaja tietäisi lapsen aidosta tilanteesta, hän voisi keskustella kuulumisista avoimesti lapsen kanssa päivittäin. Perheen ja lapsen kohtelu tulee säilyä kunnioittavana ja arvostavana, vaikka asiat

lähtisivät tukitoimistakin huolimatta huonompaan suuntaan. (Taskinen, 2010, s. 20-23.)

Moniammatillisia palavereja tulisi myös järjestää säännöllisesti, myös sellaisia, jossa lapsi itse ja vanhemmat ovat mukana. Lapsella olisi hyvä olla kontakti kuraattoriin tai johonkin muuhun koulussa työskentelevään sosiaalialan ammattilaiseen säännöllisesti. Näillä toimilla voitaisiin tukea kouluun kiinnittymistä ja lisäksi luottamuksellista ja avointa yhteistyötä perheen kanssa. Luottamuksellinen yhteistyö toisi mahdollisuuksia tarjota perheelle myös muita tukitoimia, kaikille perheenjäsenille. Perheessä saattaa olla esimerkiksi havaitsemattomia mielenterveysongelmia, päihteiden käyttöä tai jopa väkivaltaa sisarusten välillä. Koulua käymätön lapsi saattaa olla pois koulusta esimerkiksi siksi, että hän reagoi voimakkaasti perheenjäsenensä ongelmiin. (Taskinen, 2010, s. 12.)

Lastensuojelu tulisi nähdä kaikkien ammattilaistenkin silmin auttavana tukitoimena. Joskus kouluissa työskentelevät ammattilaiset, jotka eivät tunne lastensuojelua, saattavat olla ennakkoluuloisia lastensuojelua ja lastensuojelun asiakkaita kohtaan. Tämä saattaa näkyä esimerkiksi syrjimisenä tai muuten epäasiallisena kohteluna. Usein tämä johtuu tietämättömyydestä, jota tiiviimpi moniammatillinen yhteistyö ja tiedon jako voisi poistaa. (Lastensuojelulaki 417/2007, 3-4§.)

4.4 Moniammatillisuus lastensuojelun avohuollossa

Moniammatillinen yhteistyö ja sen tärkeys korostuu lastensuojelun avohuollon asiakkuudessa olevien lasten kanssa työskennellessä. Usein asiakkaan oma sosiaalityöntekijä ja/tai sosiaaliohjaaja ovat mukana useissa häneen asioihinsa liittyvissä palavereissa. Työntekijät tekevät yhteistyötä koulun kanssa, varsinkin kuraattorin ja asiakkaan opettajan kanssa toimiva yhteistyö tukee asiakkaan kouluun kiinnittymistä. Työntekijät ovat asiakkaan tahdon mukaan mukana myös hänen mahdollisilla käynneillensä eri terveydenhuoltoon liittyvien ammattilaisten vastaanotoilla. Usein työntekijä on mukana käynneillä tukemassa asiakasta ja hänen tarpeidensa mukaan auttamassa, että hänen ajatuksensa tulee oikein kuulluksi. Työntekijä, jolla on

hyvä ja luottamuksellinen suhde asiakkaan kanssa on kultaakin kalliimpi linkki hänen ja eri palveluiden ja eri ammattilaisten välillä. (Taskinen, 2010, s.12.) Perheen kanssa työskennellessä ammattilaisen on tärkeä muistaa asiakkaan asema. Kuinka asiakas perheineen tulee mahdollisimman hyvin niin kuulluksi kuin ymmärretyksi. Moniammatillisen työn toimivuuden tärkeys korostuu tässä suuresti. On ammattilaisten vastuulla saada tiedonkulku toimimaan niin, ettei perheen ja asiakkaan tehtäväksi jää asioiden kertominen alusta jokaisessa uudessa kohtaamisessa. Perheen tehtävänä ei pidä olla tiedonkulun ylläpitäminen myöskään palveluiden jatkuessa. Ammattilaisten välillä olevan tiedonkulun pitäisi olla toimivaa ja ajantasaista. Tällä saadaan asiakas tuntemaan itsensä muistetuksi, kuulluksi ja ymmärretyksi, eikä häntä kuormiteta hänelle kuulumattomilla tehtävillä. (Taskinen, 2010, s. 12.)

5 TUTKIMUKSET

5.1 Opinnäytetyön tehtävä

Opinnäytetyön tehtävänä on tehdä kouluun kiinnittymättömyyteen ja siihen puuttumiseen liittyvä alkukartoitus TOP -Tuki oikeasta paikasta -hankkeeseen. Hanke on alkuvaiheessa ja kartoituksella selvitetään hankkeen etenemistä varten mistä kouluun kiinnittymättömyys johtuu sekä milloin ja miten siihen puututaan koulussa ja lastensuojelun avohuollossa.

Kartoitus tehdään kahdella erillisellä kyselyllä. Toinen kysely kohdennetaan koko Satakunnan alueen koulukuraattoreille, rehtoreille, koulun johtajille, toinen kysely lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöille.

5.2 Tutkimusten työelämäyhteys

Teimme tutkimustamme yhteistyössä Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikön kanssa Länsi-Suomen lastensuojelun monialaisen vahvistamisen TOP-Tuki oikeasta paikasta -hankkeeseen. TOP-hanke jatkaa

Lape-kärkihankkeen monialaista kehittämistä ja siihen ovat sitoutuneet Satakunnan, Varsinais-Suomen ja Pirkanmaan kunnat ja sote-kuntayhtymät. TOP-hanke toteutuu ajalla 1.9.2020-31.12.2022. (Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, 2021.)

”Hankkeen kohderyhmänä ovat alueen kuntien lastensuojelun, koulu- ja sivistystoimen, lasten ja nuorten mielenterveyden ja riippuvuuksien sekä päihdehuollon ammattilaiset esihenkilöineen.” Lastensuojelun asiakkaina, erityisesti sijaishuollossa olevat lapset ovat hankkeessa kehitettyjen palvelujen hyödyn saajina. (Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, 2021.)

Hankkeella on kolme tavoitetta:

1. ”Lastensuojelun asiakkaana olevat lapset ja nuoret saavat nykyistä paremman tuen koulunkäyntiinsä sekä tarvitsemansa mielenterveys- ja päihdepalvelut.
2. Lastensuojelun monialainen osaaminen ja tietoon perustuva työskentely vahvistuu.
3. Lastensuojelun piirissä olevien lasten ja nuorten osallisuus ja vaikuttamisen mahdollisuudet lisääntyvät.” (Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, 2021.)

Tutkimuksemme tarkoituksena oli kerätä taustatietoa liittyen lastensuojelun avohuollon asiakkaiden kouluun kiinnittymättömyyteen TOP-hankkeessa käytettäväksi. Hanke on alkuvaiheessa ja sen etenemistä varten tarvitaan tietoa siitä, millainen kouluun kiinnittymättömyysilmiö on tällä hetkellä Satakunnassa, jotta hankkeella voidaan vaikuttaa mm. lastensuojelun asiakkuudessa olevien lasten ja nuorten koulunkäynnin tukemiseen.

5.3 Tutkimusmenetelmä

Valitsimme tutkimusmenetelmäksemme määrällisen tutkimuksen, jossa on laadullisia osioita, koska sillä saimme parhaalla mahdollisella tavalla tietoa kouluun kiinnittymättömyysilmiön laajuudesta ja syistä sekä ammattilaisten toimintamalleista siihen liittyen.

Määrällinen tutkimus selvittää vastauksia lukumääriin ja prosenttiosuuksiin liittyviin kysymyksiin. Tutkimuksen määrälliset osuudet tässä työssä antavat suuremman otoksen, laajemman pohjan ja yleisnäkemyksen. Näillä tiedoilla on helpompi jatkaa ilmiön tutkimista seuraavassa tutkimuksessa. Tässä opinnäytetyössä selvitetään esimerkiksi kouluun kiinnittymättömien oppilaiden määrää. Tutkimuksessa tutkija pyrkii olemaan puolueeton ja etäinen sekä tavoittelee yleispätevää tulosta ulkopuolisesta näkökulmasta. Tämän tutkimuksen laadullisissa osioissa selvitettiin muun muassa millainen poissaolo koulusta herättää huolta eri ammattilaisissa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, s. 23-24.)

Tutkimuksen laajuus edellytti kahta erillistä kyselyä, joista toinen kohdistui koulun ammattilaisille ja toinen lastensuojelun avohuoltoon. Tutkimusta suunnitellessa pohdimme kyselylomakkeen ja teemahaastattelun mahdollisia hyötyjä ja haittoja tälle tutkimukselle. Teemahaastattelulla olisimme voineet saada pienemmältä ryhmältä tutkittua ilmiötä yksityiskohtaisemmin, kun taas kyselyllä tutkimusta on mahdollista tehdä suuremmalta ryhmältä. Teemahaastattelua voi johdatella eri suuntiin haastattelutilanteessa, kun taas kyselylomakkeen kysymykset on suunniteltava hyvin ennen kyselyn lähettämistä.

5.4 Tutkimusten kohderyhmän rajaus

Meidän opinnäytetyössämme tutkimuksen aihe rajattiin koskemaan lastensuojelun avohuollon asiakkuudessa olevia, peruskoulua käyviä, lapsia ja nuoria. Kohderyhmäksi koulu- ja sivistystoimen ammattilaisista tutkimukseemme valittiin mukaan rehtorit, koulujohtajat ja kuraattorit kaikista Satakunnan alueen peruskouluista. Lastensuojelun avohuollon ammattilaisista valittiin mukaan niin ikään Satakunnan alueen lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijät ja johtavat sosiaalityöntekijät.

5.5 Tutkimusten laatiminen

Ennen tutkimuksen laatimista olimme tutkineet aiheeseen liittyvää teoriaa kirjoista ja internetistä, sekä perehdyimme aiheesta aiemmin tehtyihin tutkimuksiin. Vaativan erityisen tuen VIP-verkosto on tehnyt kansallisen kartoituksen koulua käymättömyydestä Suomessa vuonna 2020. Kartoitus tehtiin, jotta saatiin käsitys koulua käymättömien lasten ja nuorten tilanteesta ja koulun eri toimijoiden keinoista auttaa koulua käymättömiä oppilaita. VIP-verkoston tekemän kartoituksen jälkeen on tarvetta kartoittaa koulua käymättömyyttä vielä oppilailta itseltään, heidän vanhemmiltaan, lastensuojelun ja erikoissairaanhoidon toimijoilta. Oma tutkimuksemme on jatkanut VIP-verkoston aloittamaa työtä ja kartoittanut koulua käymättömyyttä uudentlaisilla kysymyksillä kouluista ja lisäksi myös lastensuojelun toimijoilta. (Määttä, Pelkonen, Lehtisare & Määttä 2020, s. 5.)

Kävimme läpi VIP-verkoston tutkimuksessa olleet kysymykset ja vastaukset Opetushallituksen laatimasta raportista, ja suunnittelimme omat kysymykset aiemmin tehty tutkimus huomioiden. Kouluun kohdistetussa kyselyssämme oli osittain saman kaltaisia kysymyksiä, kuin VIP-verkoston kartoituksessa, mutta oma kyselymme kohdentui suurimmalta osin lastensuojelun avohuollon asiakkaisiin, kun taas VIP-verkosto kartoitti koulua käymättömyyttä kaikkia Suomen lapsia ja nuoria koskevalla tasolla. Koska meidän tutkimuksessamme oli tarkoitus tutkia kouluun kiinnittymättömyyttä, eli paremminkin koulua käymättömyyden taustailmiötä, käytimme kyselyä laatiessamme myös apuna vuonna 2011 laadittua Koulunkäyntihaluttomuuden arviointiopasta. Oppaassa on teoriatietao koulunkäyntihaluttomuuden moninaisista syistä sekä eri henkilöille kohdistettavia kysymyksiä liittyen koulunkäyntihaluttomuuteen.

Tutkimuksen aikana vallitsevan koronaviruspandemiatilanteen vuoksi päädyimme siihen johtopäätökseen, ettei tutkimusta ole hyvä riskeerata mahdollisten tapaamisongelmien vuoksi ja näin ollen valitsimme tutkimustavaksi kyselylomakkeen, johon vastaaminen ei vaadi fyysistä kohtaamista ja jolla saamme kartoitettua kerralla suuren määrän ammattilaisia.

5.6 Tutkimusten toteutus

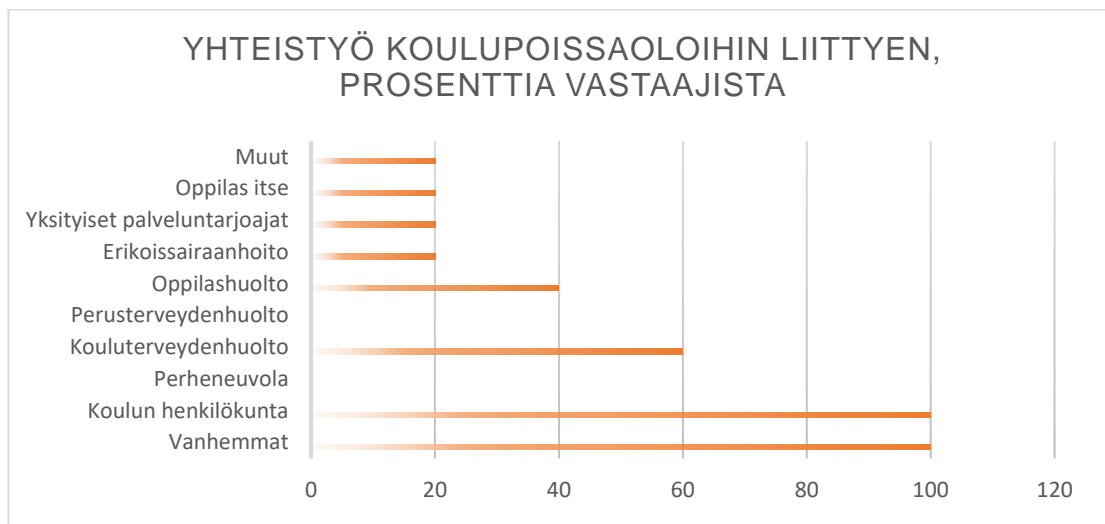
Tutkimus toteutettiin luomalla kaksi erillistä Google Forms -kyselylomaketta, jotka lähetettiin sähköpostilla vastaajille. Sähköpostiosoitteet etsittiin Satakunnan kuntien, koulujen ja terveydenhuollon kuntayhtymien internet-sivuilta. Toinen kysely lähetettiin kaikille Satakunnan alueen rehtoreille, koulunjohtajille ja kuraattoreille. (Liite 1.) Toinen kysely lähetettiin Satakunnan alueella työskenteleville lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöille. (Liite 2.) Kouluun lähteviä kyselyitä lähetettiin 151 kappaletta, lastensuojeluun 52 kappaletta. Koulun kyselyyn vastasi 20 vastaajaa, lastensuojelun kyselyyn 4 vastaajaa. Kyselystä lähetettiin kaikille vastaajille muistutusviesti, jonka jälkeen vastausajan puitteissa vastauksia oli tullut kaiken kaikkiaan 31 kouluista ja 5 lastensuojelusta. Lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöille kysely lähetettiin vielä kertaalleen hankkeen toimesta, mutta vastauksia ei tullut lisää. Kyseessä oli kolmas kerta, kun lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöitä yritettiin kyselyllä tavoittaa.

Jonkin verran haittaa sähköpostien lähettämiseen tuotti ajankohta, jolloin kyselyä tehtiin, sillä osa työntekijöistä oli juuri siirtynyt vuoden 2021 vaihteessa Keski-Satakunnan sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymälle, ja heidän sähköpostiosoitteensa olivat tästä syystä vaihtuneet. Heille kysely lähetettiin uudelleen. Osa sähköpostiosoitteista ei ollut jostakin muusta syystä toimivia eikä viestiä saatu perille näille vastaanottajille. Edellä mainitut luvut ovat perille menneistä kyselyistä, ja niistä on jo vähennetty tavoittamattomat henkilöt.

5.7 Tutkimuksen tulokset Satakunnan alueen lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöille kohdistetusta kyselystä

Lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöille kohdistettuun kyselyyn saimme 5 vastausta. Kyselyyn siis vastasi 9.6% kaikista kyselyn saaneista. Kyselyssä kysyttiin, paljonko heillä on koulua käyviä, lastensuojelun avohuollon asiakkaita. Vastaukset vaihtelivat 8 ja 37 asiakkaan välillä. Näistä asiakkaista huolta aiheuttavia poissaoloja on 1-5 asiakkaalla. Vastaajien keskuudessa huolta herättää sellainen poissaolo koulusta, johon liittyy pitkäaikainen kotiin jääminen, joka ei puuttumisesta ja tuesta huolimatta

korjaannu, pitkät poissaolojaksot ja runsaat sairauspoissaolot, luvattomat poissaolot ylipäättään, tai toistuvat, luvattomat poissaolot, sekä kesken koulupäivän koulusta pois lähteminen. Poissaolot herättävät huolta myös, jos lapsella tai nuorella on päihteiden käyttöä tai perheen oma kokonaistilanne on poissaolojen taustalla.

Kaikki vastaajat tekevät yhteistyötä koulupoissaoloihin liittyen vanhempien ja koulun henkilökunnan kanssa. 3 (60%) vastaajista tekee yhteistyötä kouluterveydenhuollon kanssa, 2 (40%) oppilashuollon kanssa, 1 (20%) erikoissairaanhoidon kanssa, 1 (20%) yksityisten palveluntarjoajien kanssa, 1 (20%) tekee yhteistyötä oppilaan kanssa ja 1 vastaaja (20%) tekee yhteistyötä jonkun muun tahon kanssa.

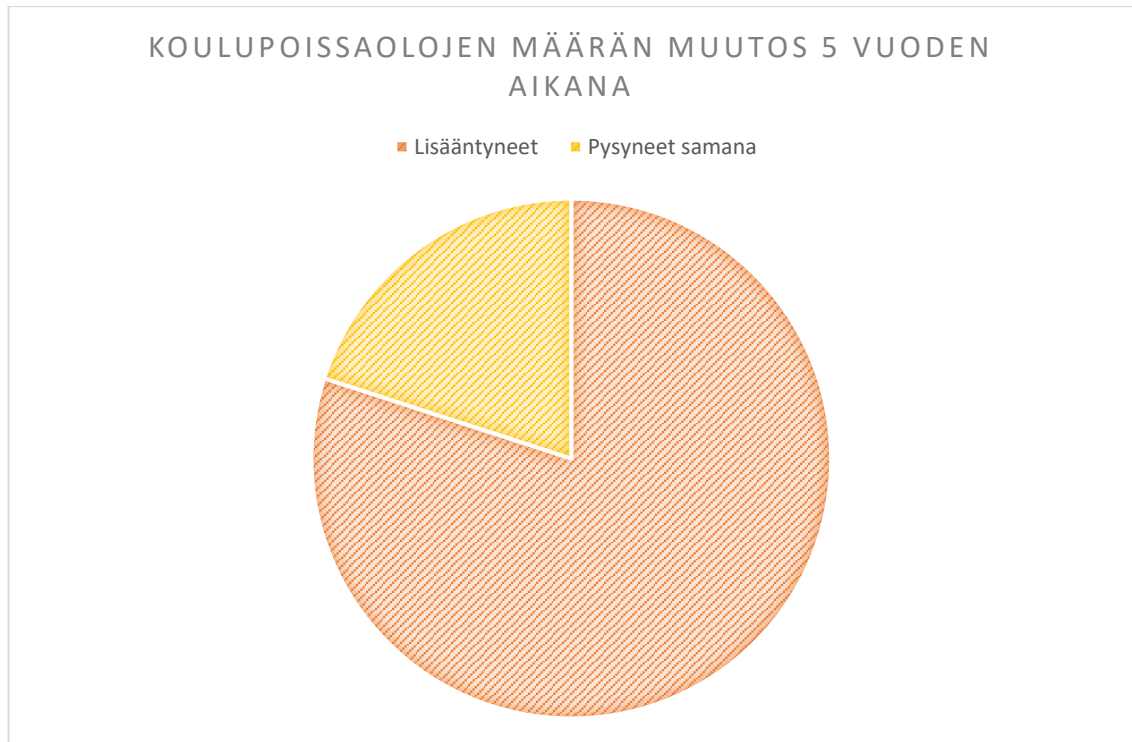
5.7.1 Koulupoissaoloihin puuttuminen lastensuojelun avohuollossa

Lastensuojelun avohuollon asiakkaiden koulupoissaoloihin puuttumiseen lastensuojelun toimesta ei ole olemassa yhtenäistä selkeää vaihetta tai poissaolojen määrää, vaan poissaoloihin puututaan yksilöllisesti ja tapauskohtaisesti lapsen tai nuoren kokonaistilanne huomioon ottaen. Poissaoloihin puuttumiseen vaikuttaa enemmänkin koulupoissaolon syy, tilanteen korjaamisen onnistuminen tai epäonnistuminen tai jos poissaolot ovat lisääntyneet nopeasti aiempaan tilanteeseen verrattuna. Yhden vastaajan

mukaan poissaoloja on oltava yli 50 tuntia, jotta lastensuojelun toimesta siihen puututaan.

Vastaajien mukaan pelkät koulupoissaolot eivät tyypillisesti johda lastensuojelun avohuollon asiakkuuteen. Asiakkuus on todennäköisempi silloin, jos poissaoloihin liittyy muu huoli lapsen hyvän kasvun ja ikätasaisen kehityksen osalta. Asiakkuus voi tulla kyseeseen esimerkiksi, jos lapsi on kokonaan käymättä koulussa, lapsella on tarvetta lastensuojelun palveluille, oppivelvollisuus vaarantuu, poissaoloihin liittyy muita ongelmia, kuten päihteet, väkivalta tai mielenterveysongelmat, tai kun sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut ja oppilashuollon palvelut eivät riitä lapsen ongelmien ratkaisemiseksi.

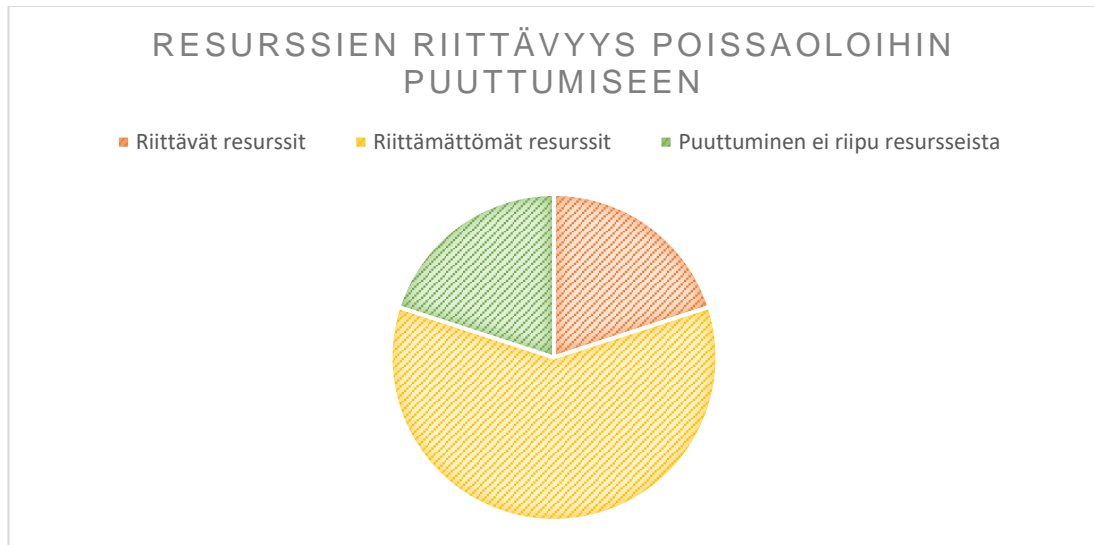
Kun lastensuojelun avohuolto puuttuu koulupoissaoloihin, vastausten perusteella hyvin usein tukea tarjotaan koko perheelle keskustelun sekä sosiaaliohjauksen avulla. Keskustellen selvitetään ensin tilannetta ja koulupoissaolojen syitä yhdessä lapsen, vanhempien ja kouluhenkilökunnan kanssa. Yhdessä mietitään myös keinoja ja tukimuotoja, joilla lasta ja perhettä voidaan tukea. Joskus tilanteeseen tarjotaan apua tukihenkilön muodossa, joka voi auttaa lasta tukemalla häntä kouluun lähtemisessä. Yhden vastaajan mukaan pelkkä kouluun hakeminen ei yleensä auta hankalassa tilanteessa, sillä tyypillisesti taustalla on rajojen puuttuminen tai laajemmat vanhemmuuden ongelmat. Tällaisissa tapauksissa voidaan tarjota avuksi lastensuojelun avohuollon sijoitusta, jos vanhemmat siihen suostuvat tai voidaan valmistella huostaanottoa, mikäli lapsen kokonaistilanne on muutoinkin sellainen, että lapsen hyvä kasvu ja kehitys vaarantuu lain (LSL) tarkoittamalla tavalla. Koulupoissaolot yksinään eivät kuitenkaan ole sijoitukselle riittävä peruste.

Vastaajista 4 (80%) on sitä mieltä, että viimeisen viiden vuoden aikana lastensuojelun avohuollon asiakkaiden koulupoissaolot ovat lisääntyneet ja yhden vastaajan (20%) mielestä pysyneet samana. Näin ollen kukaan ei vastannut koulupoissaolojen ainakaan vähentyneen.

Sosiaalityöntekijöiltä kysyttiin, mitä lastensuojelun toimesta on tähän mennessä tehty koulupoissaolojen ennaltaehkäisemiseksi. Vastausten perusteella asiaan on puututtu kaikin mahdollisin olemassa olevin keinoin, joita lastensuojelun palveluissa on tarjolla. Näitä keinoja ovat mm. perheen kanssa työskentelyn lisääminen, sosiaaliohjaus, ammatillinen tukihenkilö, varhainen tuki kotiin esimerkiksi perhetyön muodossa, apua kotiopetuksen tueksi, vahva yhteistyö koulujen välillä ja viranomaisyhteistyön parantaminen.

5.7.2 Sosiaalityöntekijöiden resurssit koulupoissaoloihin puuttumiseen

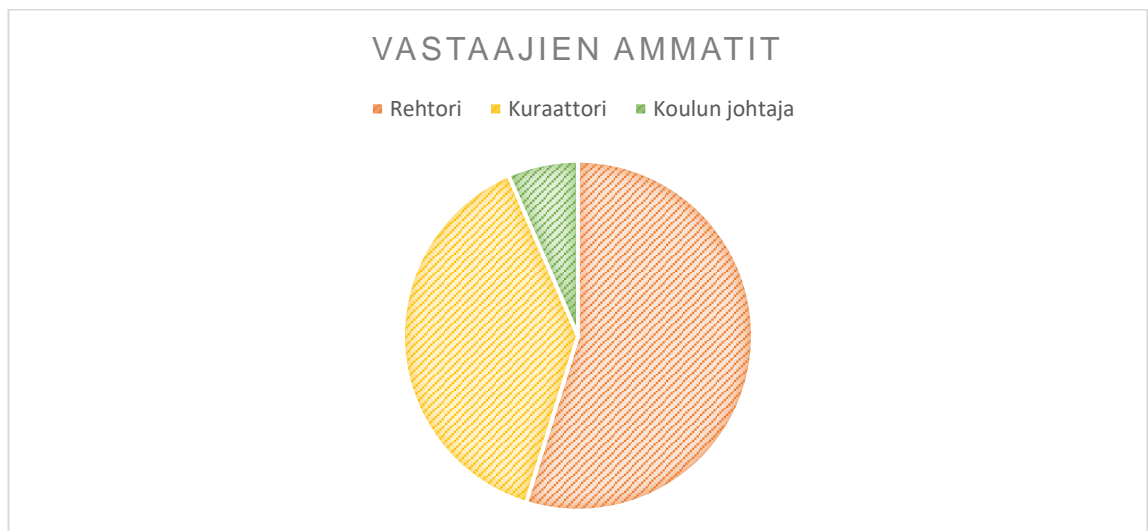

Tutkimuksessamme kysyimme sosiaalityöntekijöiltä heidän kokemuksiaan resurssiensa riittävydestä koulupoissaoloihin puuttumisessa. Viidestä vastaajasta 3 (60%) vastasi, ettei koe resurssiensa olevan riittävät koulupoissaoloihin puuttumiseen. 1 vastaaja koki resurssinsa riittävän, kun taas 1 vastaaja ajattelee, ettei kyse välttämättä ole resursseista vaan enemmänkin lainsäädännöstä ja oikeuskäytännöstä asiaan liittyen. Seuraavassa kysymyksessä tarkensimme heidän vastaustaan, jotka vastasivat kieltävästi resurssiensa riittävydestä. Kysyimme, mihin konkreettiseen asiaan/työtehtävään heidän resurssinsa eivät riitä. Vastausten mukaan resurssit eivät riitä yhteistyöhön koulun ja vanhempien kanssa, ja heitä pitäisi pystyä tapaamaan huomattavasti useammin. Aika ei kuitenkaan riitä ja lisäksi koronapandemia tuo siihen omat haasteensa. Yksi vastaaja mainitsee myös kuraattoreiden asiakaskuormituksen ja ajattelee, että resurssia pitäisi löytyä siihen, että koulua käymättömät lapset ja nuoret pystyttäisiin hakemaan kouluun.

Viimeisenä selvitimme, mitä sosiaalityöntekijät haluaisivat tehdä koulupoissaoloihin puuttumiseksi, jos kokisivat resurssinsa riittävämmiksi. Yksi vastaaja haluaisi muuttaa lainsäädäntöä niin, että huostaanottomahdollisuuksia laajennettaisiin. Tämä johtaisi myös koulunkäyntikeskeisten erityisten sijaishuoltopaikkojen tarpeeseen. Yksi vastaaja haluaisi selvittää poissaolojen taustoja sekä keksiä keinoja ongelman

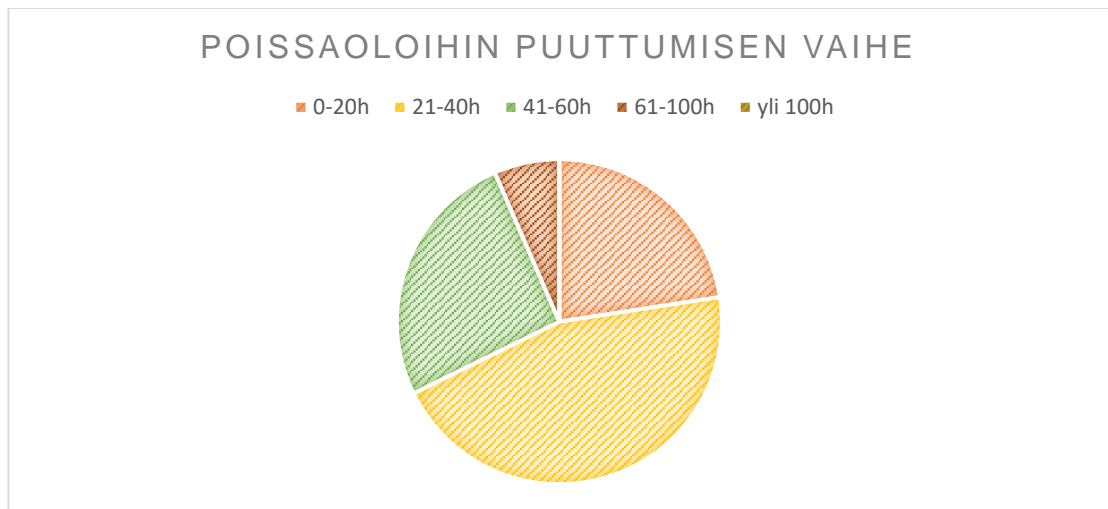
ratkaisuun. Useampi vastaaja haluaisi palkata lisää henkilökuntaa mm. kuraattoreita, sosiaaliohjaajia ja varhaista perhetyötä kouluihin. Myös muita ennaltaehkäiseviä palveluita kaivataan enemmän ja halutaan lisätä yhteistyötä koulujen kanssa sekä tukea perheisiin. Halutaan myös auttaa koulupoissaolojen varsinaisen syyn selvittämisessä ja ratkaisemisessa. Yksi vastaaja huomauttaa myös, että työskennellessään lastensuojelun avohuollossa, on keinoton puuttumaan koulupoissaoloihin riittävän varhaisessa vaiheessa, eli jo ennen lastensuojelun asiakkuutta.

5.8 Tutkimuksen tulokset Satakunnan alueen koulujen johdolle ja kuraattoreille kohdistetusta kyselystä

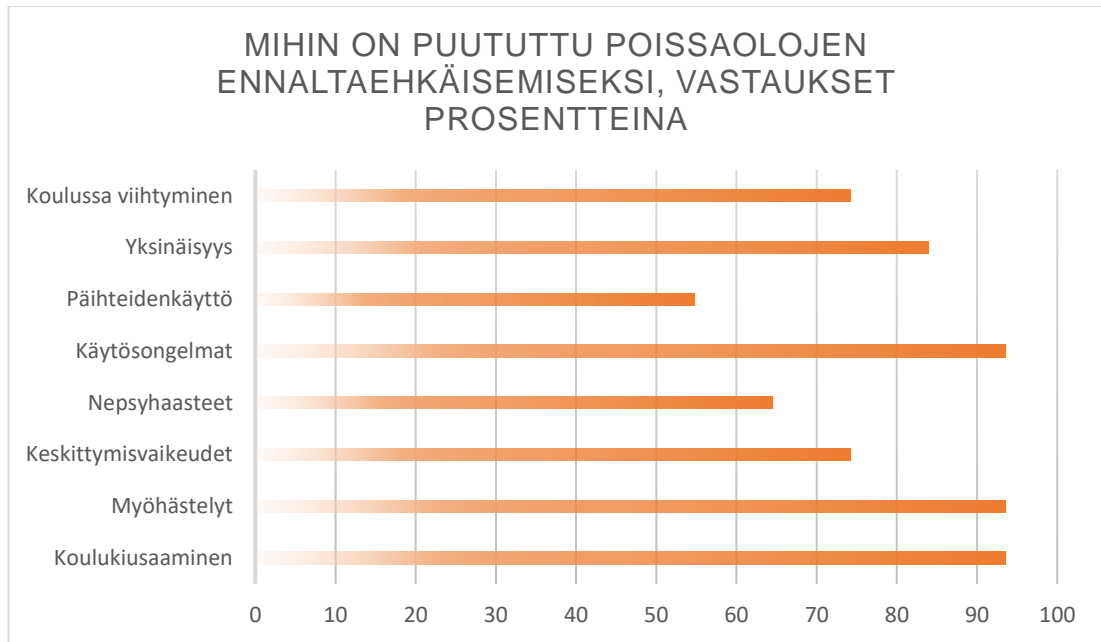
Ensimmäiseksi selvitimme ovatko vastaajat koulussa rehtoreina, koulun johtajina vai kuraattoreina. Rehtoreita vastaajista oli 17, koulun johtajia 2 ja kuraattoreita 12, yhteensä vastaajia oli siis 31. Kyselyyn vastasi 20.5% kaikista kyselyn saaneista.

5.8.1 Koulupoissaoloihin puuttuminen koulussa

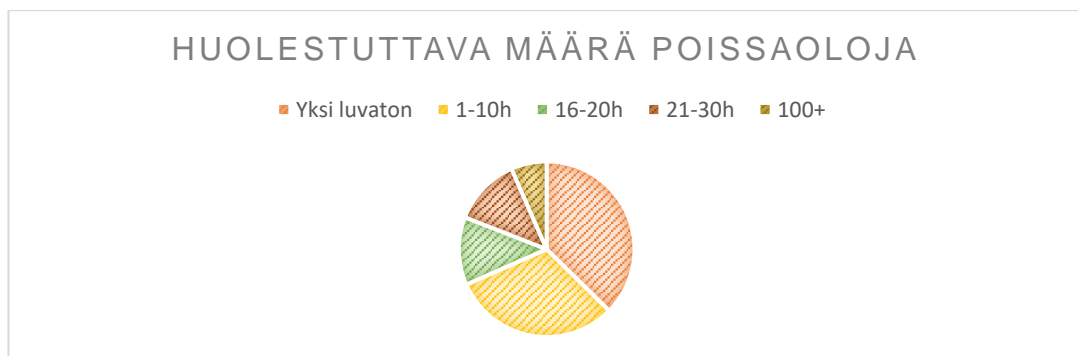

Poissaoloihin vastaajat puuttuvat hyvin eri vaiheissa. Vastaajista 7 (22,6%) kertoo puuttuvansa poissaoloihin, kun niitä on kertynyt 0-20h. 14 (45,2%) kun poissaoloja on kertynyt 21-40h, 8 (25,8%) kun poissaoloja on kertynyt 41-60h ja 2 (6,5%) kun poissaoloja on kertynyt 61-100h. Vastaajien oppilaitoksissa poissaoloihin puuttumisen malli/menetelmä oli käytössä 22 (71%). Kysyttäessä, mikä malli heillä on käytössään vastauksia tuli 24 kappaletta. 13 heistä kertoo käyttävänsä Porin Kaupungin poissaolojen portaita. Hajonta muissa vastauksissa on suuri. Osa vastaajista kertoo puuttuvansa asiaan heti ensimmäisestä luvattomasta poissaolosta, osalla vastaajista on käytössä koulun oma malli, jonka mukaan he toimivat. Osa vastaajista kertoo tietyistä tuntimääristä ja niiden ylittämisen aiheuttavan jatkotoimenpiteitä. Tuntimäärät vaihtelivat oppilaitosten kesken 30-60 tunnin välillä.

Vastaajista (26) 23 (88,5%) kertoo käyttävänsä menetelmää/mallia työssään. Vastaajista (24) 20 (83,3%) kertoo käytössään olevan menetelmän olevan toimiva. 7 vastasi kysymykseen, kuinka muuttaisi mallia/menetelmää, jos ei ole siihen tyytyväinen. Yksi kertoi mallin tulleen käyttöön kuluvan lukuvuoden aikana ja sen käytön hakevan vielä toimivuuttansa. Toinen kertoi, että poissaoloihin voisi puuttua vieläkin herkemmin. Yksi vastaaja kehui olevansa täysin tyytyväinen käytössään olevaan malliin. Yksi vastaaja kertoi, että mallin käyttöön tarvitsee vielä perehtyä tarkemmin.

Kouluissa poissaolojen ennaltaehkäisemiseksi on puututtu koulukiusaamiseen 29 (93,5%), myöhästelyihin 29 (93,5%), keskittymisvaikeuksiin 23 (74,2%), neuropsykiatrisiin ongelmiin 20 (64,5%), käytösongelmiin 29 (93,5%), päihteidenkäyttöön 17 (54,8%), yksinäisyyteen 26 (83,9%) ja yleiseen viihtyvyyteen koulussa 23 (74,5%). Avoimien vastausten perusteella poissaolojen ennaltaehkäisemiseksi on lisäksi hyödynnetty oppilashuoltoa, oppilaskuntatoimintaa, välkkäritoimintaa ja kummitoimintaa. Yksi vastaaja kertoi heidän opastavan oppilaita myös arjen hallinnassa ja harrastusten löytämisessä.

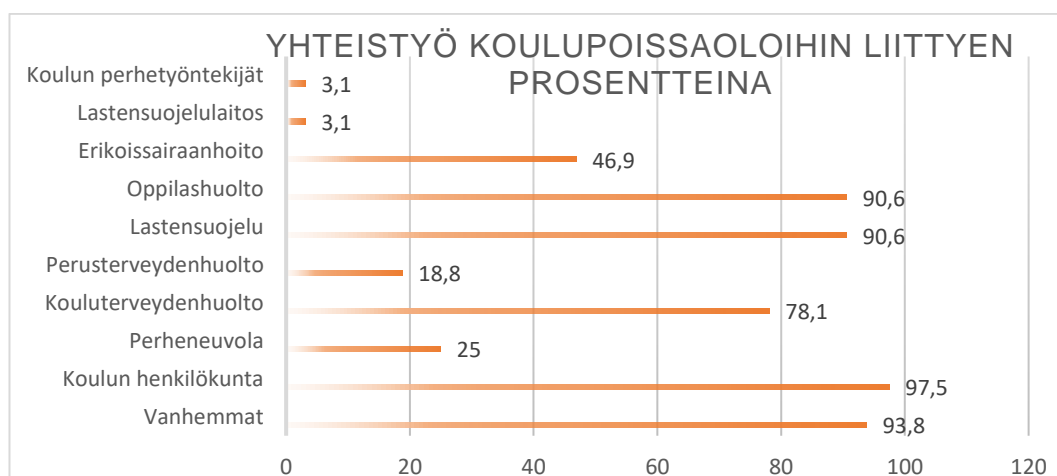

Kysyttäessä huolestuttavaa määrää poissaoloja, vastaukset (31) olivat jälleen hajanaisia ja avoimia vastauksia kysymykseen tuli 11 kappaletta. Suurin osa näistä avoimista vastauksista olisi mennyt kyselymme vaihtoehtojen sisään,

jos vastaajat olisivat lukeneet vaihtoehdot huolellisesti. 6 (19,4%) vastaajaa kertoi puuttuvansa poissaoloihin, kun oppilaalla on yksi luvaton poissaolo. 5 (16,1%) vastaajaa puuttui, kun poissaoloja on 1-10h, 2 puuttui, (6,5%) kun poissaoloja on 16-21h, 2 (6,5%) kun poissaoloja on 21-60h, 1 (3,4%) kun poissaoloja on yli 100 tuntia. Muutama vastaaja painotti tuntimäärän olevan oppilaskohtainen.

5.8.2 Koulupoissaoloista heräävä huoli

Lastensuojelun avohuollon asiakkailla huolta aiheuttavia määriä poissaoloja oli vastaajien mukaan 0% (4vastaajaa=12,5%), 1-25% (13 vastaajaa=40,6%), 26-50% (4 vastaajaa=12,5%), 51-75% (4 vastaajaa=12,5%), 76-99% (3=9,4%). Muutama vastaajista ei osannut vastata kysymykseen. Yksi vastaaja kertoi, että poissaolot eivät ole ongelma, vaan perheen muu arki, joka säteilee lapsen arkeen haavoittavasti.

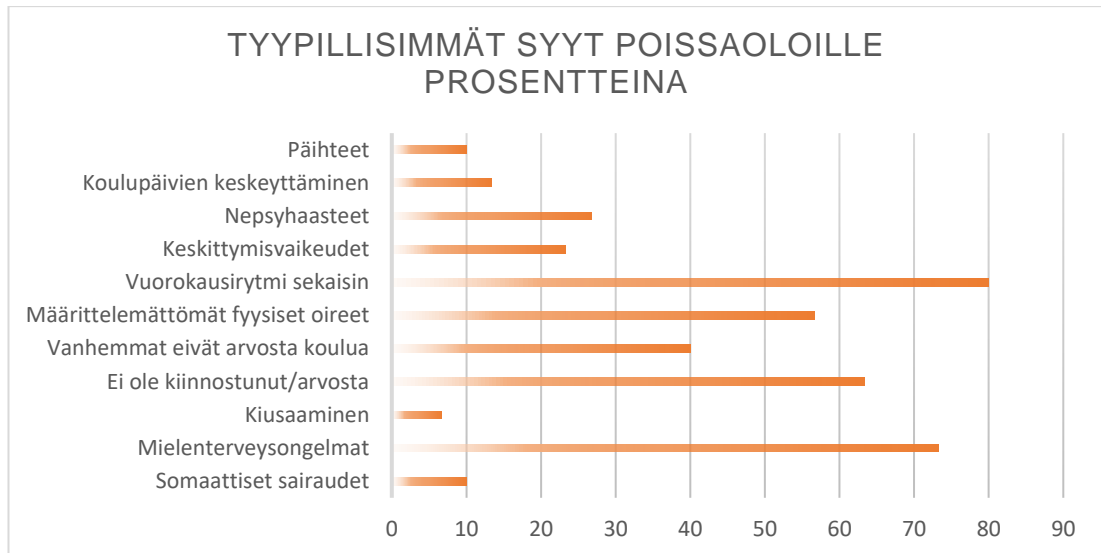
Kun lastensuojelun avohuollon asiakkailla on huolestuttava määrä poissaoloja, vastaajat tekevät yhteistyötä vanhempien kanssa 30 (93,8%), koulun henkilökunnan kanssa 28 (97,5%), perheneuvolan kanssa 8 (25%), kouluterveydenhuollon kanssa 25 (78,1%), perusterveydenhuollon kanssa 6 (18,8%), lastensuojelun kanssa 29 (90,6%), oppilashuollon kanssa 29 (90,6%), erikoissairaanhoidon kanssa 15 (46,9%). Muutama vastaaja kertoo

tekevänsä yhteistyötä lastensuojelulaitosten ja koulun perhetyöntekijöiden kanssa.

5.8.3 Lastensuojelun avohuollon asiakkaiden koulupoissaolojen syyt ja niihin puuttuminen koulun toimesta

Vastaajien kouluissa lastensuojelun avohuollon asiakkaita oli kaikkea 0 ja 60 oppilaan välillä. Vastaajat voivat toimivat hyvin eri kokoisissa kouluissa, tästä syystä on vaikea verrata vastauksia keskenään. Useampi vastaaja sanoi, ettei tiedä tarkkaa määrää, koska kaikki lastensuojelun avohuollon asiakkuudet eivät tule heidän tietoonsa. Tämä saattaa johtua siitä, että lapsen/perheen saamat palvelut eivät ole koulun kanssa yhteistyössä.

Kysyttäessä toimivimpia käytäntöjä lastensuojelun avohuollon asiakkaiden koulupoissaoloihin puuttumisessa, saatiin 32 avointa vastausta. 3 vastaajista ei osaa sanoa hyvin toimivaa käytäntöä, sillä olemassa olevat käytännöt eli yhteiset palaverit, sovitut seurantajaksot ja järjestetyt tukitoimet eivät tunnu toimivan läheskään aina. 10 vastaajista kertoo toimivimmiksi käytännöiksi erilaiset yhteistyömuodot, sekä moniammatillisen yhteistyön että yhteistyön huoltajien kanssa. Muita mainittuja yhteistyötahoja ovat sosiaali- ja perhetyöntekijät, oppilashuolto, kuraattori, lastensuojelu ja tukihenkilö. Hyvää yhteistyötä kuvaillaan avoimeksi, jatkuvaksi ja säännölliseksi. 7 vastaajaa korostaa erilaisia varhaisen puuttumisen muotoja toimivampana keinona. On mainittu puuttuminen heti tai nopeasti ja myös jatkuva puuttuminen poissaoloihin, sekä tiivis seuranta. 11 vastaajaa kertoo toimivimmaksi käytännöiksi erilaiset yksilöllisesti suunnitellut tukitoimet, sopimukset ja käytännöt. Näitä käytäntöjä voivat olla kouluun hakeminen ja siihen liittyvän tuen antaminen, riittävä tuki lapsen arkeen myös iltaisin kotona ja arjen toiminnoissa tapahtuva vanhemmuuden tukeminen. Iltaisin tapahtuvaa perhetyötä toivotaan koteihin lisää. Näistä 11 vastaajasta 4 mainitsee oppilashuoltoryhmän yksilölliset palaverit, jonne kutsutaan tapauskohtaisesti tarpeelliset/oleelliset toimijat. Yksi vastaaja korostaa myös jokaisen oppilashuoltoryhmään osallistuvan henkilön vastuunkantoa omasta osuudestaan.

Vastaajien mukaan tyypillisimpiä syitä poissaoloille koulusta avohuollon asiakkaiden kohdalla olivat somaattiset sairaudet 3 (10%), kiusaaminen 2 (6,7%), oppilas ei ole kiinnostunut/arvosta koulunkäyntiä 19 (63,3%), vanhemmat eivät ole kiinnostuneita/arvosta koulunkäyntiä 12 (40%), oppilaalla on paljon määrittelemättömiä fyysisiä oireita 17 (56,7%), vuorokausirytmiksi on sekaisin 24 (80%), oppilaalla on keskittymisvaikeuksia työskentelyssä 7 (23,3%), neuropsykiatriset haasteet 8 (26,7%) koulupäiviä on jouduttu keskeyttämään 4 (13,3%), päihteidenkäyttö 3 (10%). Yksi vastaaja kertoo ydinongelman olevan perheen kyvyttömyydessä hallita arkea ja kasvattaa lasta. Tästä syntyy hänen vastauksensa mukaan lapsen irrallisuus arjesta ja lapsi alkaa oirehtimaan monimuotoisesti. Vastaaja painottaa varhaisen puuttumisen tärkeyttä.

Kysyttäessä tapoja, kuinka lastensuojelun avohuollon asiakkaiden poissaoloihin puututaan, kun ne alkavat vaikuttaa oppilaan koulumenestykseen, saimme 32 vastausta. Vastaajista 20 kertoi kokoavansa koolle moniammatillisen tiimin/OHR:n tai järjestävänsä palaverin koulun henkilökunnan kesken. 14 vastaajista kertoi ensimmäiseksi ottavansa yhteyden oppilaan perheeseen/huoltajiin. 7 vastaajaa kertoi kuulevansa oppilasta. Yksi vastaaja mainitsee, että mielenterveyshaasteiden ollessa kyseessä, on tärkeää saattaa koulun terveiset oppilasta hoitavalle taholle. Vain yksi vastaaja mainitsee lastensuojeluilmoituksen tekemisen.

Vastaajista 10 (33,3%) toimi nopeammin, kun kyseessä oli lastensuojelun avohuollon asiakas. 11 (36,7%) kyselyyn vastanneesta oli tyytyväinen resurssiensa määrään poissaoloihin puuttumisen suhteen.

5.9 Johtopäätökset lastensuojelusta

Vastauksia kyselyyn saimme harmillisen vähän. Otimme riskin tehdessämme kyselystä sisällöltään sellaisen, että siinä oli paljon avoimia kysymyksiä. Yleensä nämä ovat vastaajan näkökulmasta raskaampia vastata, kuin monivalintakyselyt. Kuitenkin, tämä oli ainoa tapa saada riittävän kattavia vastauksia lastensuojelusta, jolla ei ole suoraa mahdollisuutta seurata poissaoloja tai puuttua niihin, vaan he tarvitsevat puuttumiseen ensin lastensuojeluilmoituksen. Koska vastauksia ei kolmannellakaan kerralla saatu viittä enempää, voimme päätellä tästä sosiaalityöntekijöillä olevan erittäin paljon töitä ja resurssien olevan vähissä.

Vastauksista kävi ilmi, että lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijät myöntävät tukitoimia perheille hyvinkin moninaisesti. Mahdollisuuksien mukaan pyritään aina etsimään parhaat ratkaisut perheen pitämiseksi koossa ja turvata lapsen kouluun kiinnittyminen. Kun lastensuojelu puuttuu poissaoloihin, ei kyseessä ole enää ennaltaehkäisevä tuki vaan työ on jo korjaavaa. Pelkkä koulua käymättömyys ei ole riittävä syy lastensuojelun asiakkuudelle vaan yleisesti kun kouluongelmat johtavat asiakkuuteen on taustalla olevat ongelmat monisyisempiä. Jos lapsella on asiakkuus, on hänellä myös palveluita saatavilla ja lastensuojelulla keinoja puuttua koulupoissaoloihinkin. Jos asiakkuuteen ei ole perusteita, ei ole lastensuojelulla keinoja eikä valtuuksia puuttua koulunkäynnin ongelmiin.

Koulua käymättömyyteen puuttuessa resurssit ovat olennainen asia. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät ovat yleisesti ottaen ylikuormitettuja, ja heillä on liian suuret asiakasmäärät suhteessa siihen, että he pystyisivät tekemään laadukasta ja riittävää asiakastyötä jokaisen asiakkaansa kanssa. Lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijät haluaisivat saada resursseja lisää ennaltaehkäisevään työhön. Tällä he tarkoittavat lisää kuraattoreja, koulun perhetyöntekijöitä ja varhaista tukea esimerkiksi sosiaalihuoltolain

mukaisista palveluista. Yhteistyön tärkeys kaikkien palveluiden välillä oli myös työntekijöiden toiveena.

5.10 Johtopäätökset koulusta

Kun pyritään vaikuttamaan kouluun kiinnittymiseen, on tärkeää selvittää siihen johtavia syitä. Tutkimuksellamme saimme tästä kattavan kuvan, vaikka vastausprosentti kyselyymme jäikin alhaiseksi. Tutkimuksessa mainituista syistä ainoastaan somaattiset sairaudet ovat periaatteessa sellaisia poissaolon syitä, joille mitään ei ole tehtävissä ja niitä joka tapauksessa tulee. Ne eivät tutkimuksen perusteella myöskään aiheuta suurempaa huolta, jos niitä ei ole huolestuttavan suurta määrää tai toistuvasti.

Vastanneista 88,5% käyttää työssään jotain koulupoissaoloihin puuttumisen mallia. Heistä suurin osa kokee mallin toimivaksi työkaluksi. Yhtenäistä mallia ei kuitenkaan Satakunnan alueella ollut käytössä, mutta Porin kaupungin poissaolojen portaat olivat käytössä 13 vastaajalla.

Tyypillisimpiin poissaolon syihin somaattiset sairaudet kuuluivat vain 10% mielestä vastaajista. Tämä luku on kovin pieni ja kertoo siitä, että tyypillisimmät poissaolon syyt ovat joitain sellaisia, joihin pitäisi olla vaikuttamisen mahdollisuuksia. Vastausten perusteella tyypillisin (80%) syy poissaololle on sekaisin oleva vuorokausirytmäisyys. Voisi olettaa, että tätä asiaa olisi mahdollista muuttaa parempaan suuntaan arjen tukitoimilla esimerkiksi perhetyön muodossa.

Seuraavaksi tyypillisimpiä syitä poissaoloille ovat joko lapsen tai vanhempien arvostuksen ja kiinnostuksen puute kouluun ja koulunkäyntiin, sekä määrittelemättömät fyysiset oireet. Nämä saattavat toki nivoutua toisiinsa, jos todellinen syy poissaololle on kiinnostuksen puute, ja se tulee esiin erilaisina fyysisinä oireina, kuten päänsärkynä, mahakipuna tai muuna vastaavana. Jos kiinnostusta kouluun saataisiin nostettua, saattaisivat myös selittämättömät fyysiset oireet vähentyä.

Huolestuttava määrä poissaoloja kysymyksen vastaukset olivat hyvinkin hajanaisia. Vastauksista kävi ilmi, että yhtenäinen linja poissaoloihin

puuttumiselle voisi olla tarpeellinen. Huoli herää ammattilaisissa eri aikaan ja eri syistä, tämä ei ole tasavertaisuuden näkökulmasta eduksi lapselle.

5.11 Johtopäätösten yhteenveto

Tutkimuksen tuloksista voi tehdä sellaisen johtopäätöksen, että koulua käymättömyys on olemassa oleva ongelma Satakunnan alueella ja ongelma on havaittu ja tunnistettu. Useassa eri ammatissa toimivat ammattilaiset tunnistavat ongelman olemassaolon, ja ovat ongelman kanssa tekemisissä työssään tavalla tai toisella. Koulua käymättömyyteen yritetään puuttua jokaisessa koulussa, joista saimme vastauksia. Monien ammattilaisten tavoitteena on myös tutkia ja pureutua koulua käymättömyyden taustalla oleviin juurisyihin. Tutkimuksen vastauksista ilmenee, että 71% vastaajista on käytössään jokin poissaoloihin puuttumiseen liittyvä malli/menetelmä. Tällaiset mallit kertovat, että toimintoja asioiden suhteen yritetään yhtenäistää ja löytää toimivimmat keinot. Pelkästään Satakunnan alueella oli useampia erilaisia menetelmiä käytössä, joka kertoo, ettei yhtä hyvää ja toimivaa ole vielä valtakunnallisesti kehitetty.

Kun mietitään koulupoissaoloihin puuttumista, selkeää määrettä ei ole olemassa sille, milloin poissaoloihin puututaan. Poissaoloihin puuttuminen on hyvin tapauskohtaista ja eri ammattilaisten huoli poissaoloista herää erilaisista syistä ja erilaisissa vaiheissa.

Moniammatillisen työn tärkeys korostuu vastauksissa useasti. Ammattilaiset tekevät keskenään paljon yhteistyötä, mikä on äärimmäisen tärkeää. Oppilaat saavat tukea moninaisemmin, kun heidän asiansa ovat heti useamman tahon tiedossa ja käsittelyssä. Moniammatillisuus tulee esille niin koulun sisäisessä toiminnassa, kuin koulun ulkopuolisten tahojen kanssa. Yhteistyötä perheiden/huoltajien kanssa painotti myös usea vastaaja. Ongelmana kouluun kiinnittymättömyys on niin monisyinen aihe, että moniammatillisuuden tärkeys korostuu. Jotta asiaan pystyttäisiin puuttumaan ja vaikuttamaan, on mukana oltava ammattilaisia monelta eri taholta mahdollisimman varhaisesta vaiheesta lähtien. Kukaan vastaajista ei tuonut ilmi moniammatillisuuteen

liittyviä ongelmia liittyen esimerkiksi byrokraatiaan, taikka vaihtoehtoisuuteen.

6 POHDINTA

Tavoitteenamme opinnäytetyössä oli kartoittaa Satakunnan lastensuojelun kehittämissuunnitelmaa TOP- Tuki oikeasta paikasta hanketta varten tämän hetken tilannetta liittyen kouluun kiinnittymättömyyteen ilmiönä ja koulun ja lastensuojelun avohuollon ammattilaisten toimintaa kouluun kiinnittymättömyyden ehkäisyssä. Tarkemmin oli tarkoitus tutkia, millaisia keinoja peruskoululaisten kanssa työskentelevillä ammattilaisilla on koulunkäymisen tukemiseksi tällä hetkellä. Jatkossa hanke voi käyttää tätä tietoa nykyistä paremman koulunkäynnin tuen kehittämiseen ja auttaakseen nuoria saamaan tarvitsemansa päihde- ja mielenterveyspalvelut.

Opinnäytetyömme tekoaikana oli jatkuva epävarmuus koronaviruspandemian tuomista vaikutuksista. Tästä syystä suunnittelimme koko työn niin, ettei ole välttämätöntä kohdata ihmisiä kasvotusten. Nykypäivän tekniikka onneksi mahdollistaa hyvän yhteydenpidon myös etänä. Kyselyn avulla tehty tutkimus tuki tätä tilannetta ja työn edistymistä varmuudella.

Ilmassa oli epävarmuutta siitä, paljonko vastauksia lopulta saamme ja sellainen epävarmuus toki liittyy tällaiseen tutkimusmenetelmään. Vastauksista näkee selkeästi, että kysymykset ovat olleet oikeanlaisia ja hyvin muotoiltuja, sillä niihin on osattu vastata ja vastauksissa on hajontaa. Saimme runsaasti vastauksia myös avoimiin kysymyksiin, vaikka ne ovat yleisesti vastaajalle hieman raskaampia, ja saattavat tästä syystä jäädä tyhjiksi.

Vaikka vastauksia kyselyymme tuli prosentuaalisesti vähän, saimme jokaiseen kysymykseen kuitenkin useita, informatiivisia vastauksia, joita voi jatkossa hyödyntää. Prosentuaalisesti suurempi vastausmäärä olisi luonnollisesti antanut varmempaa kuvaa tilanteesta Satakunnassa.

Vastauksilla saatu informaatio ja mielipiteet ammattilaisten näkökulmasta olivat kuitenkin laajoja. Vastauksista tulleiden ideoiden hyödyntäminen

mahdollistaisi ison muutoksen kouluun kiinnittymättömyysongelman ennaltaehkäisyyn ja siihen puuttumiseen. Tutkimuksemme tulosten hyödyntäminen kaikissa kouluissa ja niiden henkilöstössä olisi valtiolle ja kunnille suuri investointi. Tämä investointi maksaisi itsensä takaisin, kun syrjäytymistä voitaisi ehkäistä ennalta jo alakoulusta asti.

Valtion tehdessä investointeja ennaltaehkäisevään työhön kouluun kiinnittymiselle, resursseja vapautuisi lastensuojelulta muihin palveluihin. Kun lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöillä olisi paremmat resurssit, heillä olisi mahdollisuus laadukkaaseen asiakastyöhön. Jotta asiakastyö olisi laadukasta ja riittävää, sosiaalityöntekijän pitäisi ehtiä tavata jokaista asiakastaan riittävän usein ja luomaan heihin luottamuksellisen yhteistyösuhteen. Koska asiakkaita on vielä liian paljon, työaika kuluu tapaamisen sijasta enimmäkseen papereiden äärellä. Tällä hetkellä lainsäädäntö ei määrittele lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmääriä. Nykyinen Sanna Marinin hallitus suunnittelee tähän muutosta, jossa laki rajaisi asiakasmäärän 30 lapseen.

Käytännön töissä olemme saaneet nähdä, että resursseja koulua käymättömyyteen konkreettiselle puuttumiselle on riittävästi vasta siinä vaiheessa, kun lapsi on jo sijoitettuna laitokseen vähintäänkin lastensuojelun avohuollon tukitoimena tai kiireellisenä sijoituksena. Vaikka koulua käymättömyys olisi ilmeistä jo siinä vaiheessa, kun lapsi vielä asuu kotona, avopalveluiden tukea on vaikea saada riittämään. Sosiaalihuollon tai lastensuojelun sosiaaliohjaajilla, kuraattoreilla, tai ammatillisilla tukihenkilöillä ei ole riittävästi aikaa hakea lasta kouluun päivittäin useiden viikkojen ajan ja varmistaa hänen pysymisensä koulussa koulupäivän loppuun asti. Jos tässä vaiheessa resurssia olisi, sijoitus voitaisiin usein välttää.

Tällä hetkellä resurssien ollessa riittämättömät kotiin annettavissa palveluissa, tilanne hyvin usein päätyy siihen, että lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle, jotta koulunkäynti saadaan turvattua. Jos sijoitus toteutetaan lastensuojelulaitoksessa tai perhetukiyksikössä, henkilökuntaa on riittävästi koulunkäynnin varmistamiselle. Laitoksissa ohjaajilla on enemmän aikaa keskustella lapsen kanssa koulunkäynnistä, kasvattaa heitä ja auttaa käytännössä lasta pääsemään kouluun, esimerkiksi kuljettamalla häntä kouluun ja takaisin laitokseen. Usein koulunkäynti alkaa sujua ja säännöllinen

rytmi muodostua, kun arkea on riittävän pitkään ohjaamassa ja tukemassa ammattilaiset, ympäri vuorokauden. Tämä on kuitenkin kunnille erittäin kallis vaihtoehto ja panostus ennaltaehkäisevään työhön säästäisi rahaa suuria summia vuosittain.

Opinnäytetyön tekeminen on vahvistanut luottamusta itseän tulevana ammattilaisena. Prosessin aikana näkyi selkeästi koulutuksen aikana saatu tietotaito ja se, kuinka sitä osaa monipuolisesti hyödyntää. Meitä molempia kiinnostaa työelämässä lasten ja nuorten ongelmien ennaltaehkäisy mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja ennaltaehkäisevän työn kehittäminen. Tämä ajatus on kulkenut mukana koko opintojen ajan. Opinnäytetyö antoi paljon taustatietoa tulevaa työuraa varten.

LÄHTEET

- Eduskunnan www-sivut. Viitattu 14.2.2021.
https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/44da6a8c-2143-4148-96de-5804d201dac9/b942eaf7-b84b-4d06-b2f9-a2e660d52c25/ESITYS_20200430114032.pdf
- Helin, R. 2016. Onnistunut moniammatillinen yhteistyö terveysosiaalityöntekijöiden kirjoituksissa. Sosiaalityön Pro Gradu tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hämäläinen, J. 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopio: Kuopion yliopiston painatuskeskus.
- Hämäläinen, J. & Kurki, L. 1997. Sosiaalipedagogiikka. Porvoo: WSOY-Kirjapainoyksikkö.
- Isoherranen, K. 2012. Uhka vai mahdollisuus – moniammatillista työtä kehittämässä. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto, sosiaalityöiden laitos.
- Lastensuojelulaki. 2007. 13.4.2007/417.
- Määttä, S., Pelkonen, J., Lehtisare, S. & Määttä, M. 2020. Koulua käymättömyys Suomessa, Vaativan erityisen tuen VIP-verkoston tilannekartoitus. Vantaa: Opetushallitus.
- OECD Publishing. 2019. Investing in youth: Finland. Paris: OECD Publishing.
https://read.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/investing-in-youth-finland_1251a123-en#page2
- Opetusalan ammattijärjestön www-sivut 2020. Viitattu 28.12.2020.
<https://www.oaj.fi/politiikassa/oajn-oppivelvollisuusmalli/oppivelvollisuuden-historia-ja-muutostarpeet/>
- Opetushallituksen www-sivut 2021. Viitattu 7.1.2021
<https://www.oph.fi/fi/uutiset/2020/noin-4000-ylakoululaisella-jatkuvasti-paljonpoissaoloja-koulusta>
- Opetushallitus 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, määräykset ja ohjeet 2014:96. Helsinki: Opetushallitus.
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki. 30.12.2013/1287.
- Perusopetuslaki. 21.8.1998/628.
- Räty, T. 2019. Lastensuojelulaki käytäntö ja soveltaminen. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Rönty, L.-I. & Rönty, S. 2012. Kaikille kelpo koulu. Juva: Bookwell Oy.

Soisalo, R. Kinnarinen, A. & Haarala, M. 2011. Koulunkäyntihaluttomuuden arviointiopas. Joensuu: Carelian Consulting Oy.

Sosiaalihuoltolaki. 30.12.2014/1301.

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro Oy

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2020. Viitattu 3.12.2020.
https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjaytyminen/syrjaytyminen-ja-syrjaytymisen-riskitekijat

Tilastokeskuksen www-sivut 2021. Viitattu 3.3.2021.
http://www.stat.fi/til/kkesk/2017/kkesk_2017_2019-03-14_tau_003_fi.html

Unicefin www-sivut 2020. Viitattu 3.12.2020. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>

Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen www-sivut. Viitattu 3.3.2021. <https://vasso.fi/top-hankehakemus-2020-2022/>

Valtioneuvoston www-sivut 2020. Viitattu 30.12.2020.
<https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/oppivelvollisuus-laajenee-elokuussa-2021-edellytyksia-nuorten-oppimiseen-ja-hyvinvointiin-parannetaan-tyollisyysastetta-nostetaan>

Valtioneuvoston www-sivut 2020. Viitattu 28.12.2020
<https://valtioneuvosto.fi/marinin-hallitus/hallitusohjelma/osaamisen-sivistyksen-ja-innovaatioiden-suomi>

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista.
https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

Ylikännö, M. 2018. Tahto tehdä toisin - Uusia toimintatapoja lastensuojeluun. Helsinki: Tietosanoma Oy.

LIITE 1

KYSELY KOULUPOISSAOLOISTA KOULUUN

Lomakkeella kerätään tietoja Satakunnan Ammattikorkeakoulun opinnäytetyöhön TOP - Tuki oikeasta paikasta- hankkeelle.

1. Oletko

Rehtori

Koulunjohtaja

Kuraattori

2. Missä vaiheessa koulussa, jossa työskentelet, puututaan poissaoloihin? Kun poissaoloja on kertynyt

0-20h

21-40h

41-60h

61-100h

yli 100h

3. Onko käytössäsi jokin poissaoloihin puuttumisen malli/menetelmä?

Kyllä

Ei

4. Mikä malli on käytössäsi?

(Avoin vastaus)

5. Jos käytössäsi on malli/menetelmä käytätkö sitä työssäsi?

Kyllä

En

6. Jos käytät mallia/menetelmää koetko sen toimivaksi?

Kyllä

En

7. Miten muuttaisit mallia/menetelmää, jos et ole siihen tyytyväinen?

(Avoin vastaus)

8. Mitä koulussa, jossa työskentelet on tähän mennessä tehty koulupoissaolojen ennaltaehkäisemiseksi?

(Avoin vastaus)

9. Mikä on mielestäsi huolestuttava määrä poissaoloja?

Yksi luvaton poissaolo

1-10h

11-15h

16-20h

21-30h

31-50h

yli 51h

Muu

10. Kuinka paljon koulussa, jossa työskentelet on lastensuojelun avohuollon asiakkaita? Vastaa numeroin.

11. Arvioi, kuinka suurella osalla oppilaista, jolla on lastensuojelun avohuollon asiakkuus, on huolta aiheuttava määrä koulupoissaoloja? Valitse yksi vaihtoehto.

0 %

noin 1-25%

noin 26-50%

noin 51-75%

noin 76-99%

100%

12. Kenen kanssa teet yhteistyötä lastensuojelun avohuollon asiakkaiden asioissa, kun heillä on huolestuttava määrä koulupoissaoloja? Voit valita useamman vaihtoehdon.

vanhemmat

koulun henkilökunta

perheneuvola

kouluterveydenhuolto

perusterveydenhuolto

lastensuojelu

muu, kuka

13. Mitkä ovat mielestäsi olleet toimivimmat käytännöt lastensuojelun avohuollon asiakkaiden kanssa heidän koulupoissaoloihinsa puuttumisessa?

(Avoin vastaus)

14. Mitkä ovat tyypillisimpiä syitä poissaoloille lastensuojelun avohuollon asiakkaiden kohdalla? Voit valita useamman vaihtoehdon.

somaattiset sairaudet

mielenterveysongelmat (masennus, ahdistus)

kiusaaminen

ei ole kiinnostunut/arvosta koulunkäyntiä

vanhemmat eivät ole kiinnostuneita/arvosta koulunkäyntiä

oppilaalla on paljon määrittelemättömiä fyysisiä oireita? (esim. päänsärky, mahakipu, huonovointisuus, uniongelmat)

vuorokausirytmä on sekaisin

oppilaalla keskittymisvaikeuksia työskentelyssä

neuropsykiatriset haasteet

koulupäiviä jouduttu keskeyttämään

päihteiden käyttö

jokin muu

15.Miten toimit, kun oppilaan poissaolot alkavat vaikuttamaan hänen koulumenestykseensä?

(Avoin vastaus)

16.Toimitko nopeammin, kun kyseessä on lastensuojelun avohuollon asiakas?

Kyllä

En

17.Koetko olevasi tyytyväinen resurssiesi määrään, kun ajattelet poissaoloihin puuttumista?

Kyllä

En

LIITE 2

KYSELY KOULUPOISSAOLOISTA LASTENSUOJELUUN

Lomakkeella kerätään tietoja Satakunnan Ammattikorkeakoulun opinnäyte-työhön TOP - Tuki oikeasta paikasta- hankkeelle.

1. Kuinka paljon sinulla on avohuollon asiakkuudessa olevia koulua käyviä asiakkaita? Vastaa numeroin.
2. Kuinka monella heistä on huolta aiheuttava määrä poissaoloja koulusta? Vastaa numeroin.
3. Millainen poissaolo koulusta herättää huolta sinussa?
4. Keiden kanssa teet yhteistyötä koulupoissaoloihin liittyen?

-vanhemmat

-koulun henkilökunta

-perheneuvola

-kouluterveydenhuolto

-perusterveydenhuolto

-muu, kuka

5. Missä vaiheessa avohuollon asiakkuudessa olevan koulupoissaoloihin puututaan lastensuojelun toimesta? Kun poissaoloja on kertynyt

Yksi luvaton poissaolo

1-10h

11-15h

16-20h

21-30h

31-50h

yli 50h

6. Milloin poissaolot koulusta tyypillisesti johtavat lastensuojelun avohuollon asiakkuuteen?
7. Miten avohuollon asiakkaiden koulupoissaoloihin puututaan lastensuojelun toimesta?
8. Onko lastensuojelun avohuollon asiakkaiden koulupoissaolot mielestäsi lisääntyneet viimeisen viiden vuoden aikana?

Kyllä, ovat lisääntyneet

Pysyneet samana

Ovat vähentyneet

9. Mitä tähän mennessä lastensuojelun toimesta on tehty koulupoissaolojen ennaltaehkäisemiseksi
10. Koetko olevasi tyytyväinen resurssiesi määrään, kun ajattelet koulupoissaoloihin puuttumista?
11. Jos vastasit edelliseen kysymykseen ei, mihin konkreettiseen asiaan/työtehtävään resurssisi eivät riitä?
12. Mitä haluaisit tehdä enemmän koulupoissaoloihin puuttumiseksi, jos resurssisi olisivat riittävämmät?